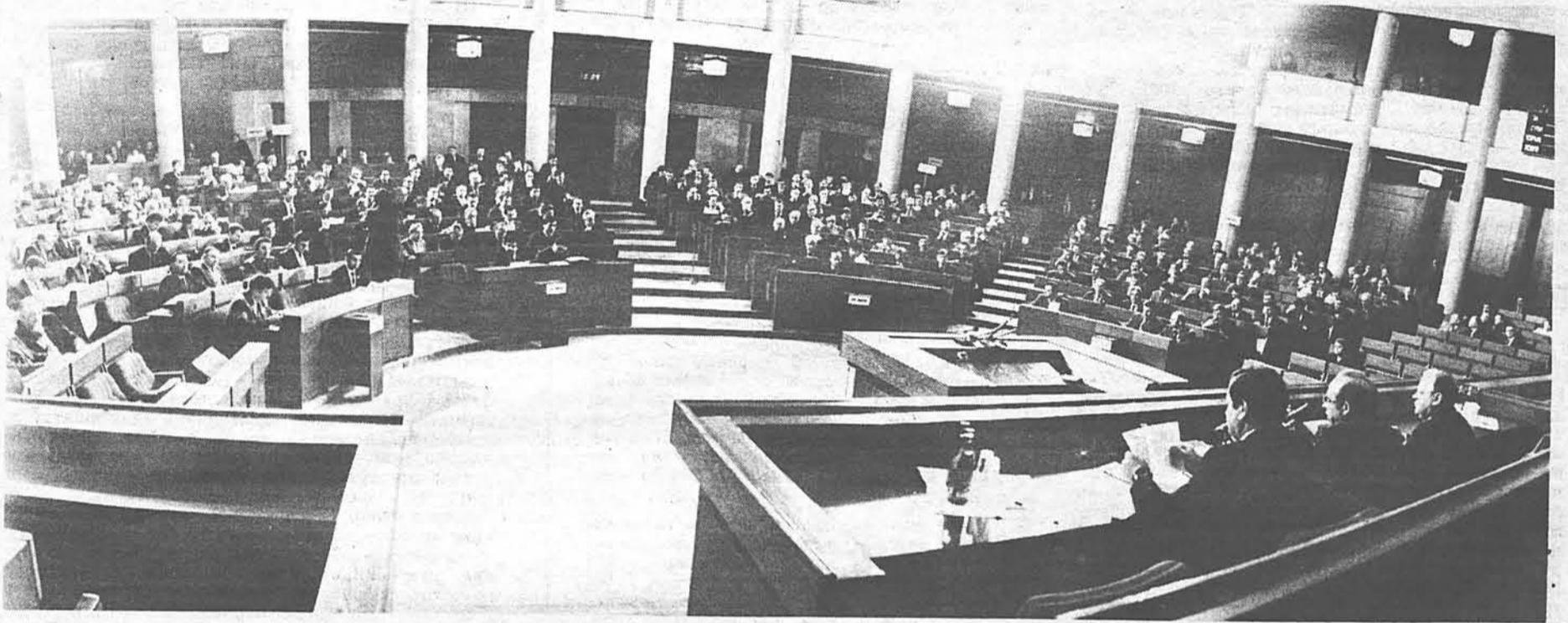

Голас Радзімы

№ 51 (2193)
20 снежня 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1965 г.
Цана 4 кап.

Гэта — твар беларускага парламента. Свой, адметны і ў нечым падобны да іншых парламентаў саюзных рэспублік. Раней у яго не было адметнасці: Вярхоўны Савет Беларускай ССР як дзве кроплі вады паходзіў на такія ж Саветы ўсіх рэспублік і ўсіх узроўняў сваёй беспрабуднай лянотай думкі, сонным адзіствам і абьякавай паслухмянасцю.

Цяпер Вярхоўнаму Савету Беларускай ССР трэба думаць. А думкі ў кожнага розныя, таму што розныя палітычныя барвы нашага парламента — ад камуністаў да антыкамуністаў. Вярхоўны Савет рэспублікі нагадвае мора, якое то спакойна і працавіта шліфуе кожную фармуліроўку Закона, то раптам уздымае хвалі палітычных эмоцый і выплёскае на бераг нашага жыцця зусім не тое, на што спадзяецца народ. Хвалі апазіцыі нярэдка разбіваюцца аб сцяну неразумення парламенцкай большасці, але і ў такіх сітуацыях не настае сезон мёртвага штылю. Думка працуе ўвесь час, бакі шукуюць кампраміс.

НА ЗДЫМКАХ: у зале пасяджэнняў сесіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР; лідэр парламенцкай апазіцыі БНФ З. ПАЗНЯК; народныя дэпутаты БССР — Мітрапаліт Мінскі і Гродзенскі, Патрыяршы Экзарх усё Беларусі ФІЛАРЭТ, айцец ЯЎГЕНІЙ І А. ТРУСАЎ; першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. МАЛАФЕЕЎ і Старшыня Савета Міністраў БССР В. КЕБІЧ; У. ЛАЗАРЭВІЧ — дэпутат з Рэчыцы.
Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ФОРУМЫ

ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ
І НАЦЫЯНАЛЬНАЕ
АДРАДЖЭННЕ

Рэспубліканскі форум на тэму «Інтэлігенцыя ў нацыянальным адраджэнні і ажыццяўленні суверэнітэту Беларусі» прайшоў нядаўна ў Мінску ў Доме літаратара. У ім прынялі ўдзел прадстаўнікі творчых саюзаў, навуковых, культурна-асветных устаноў, таварыстваў, рухаў і партый, а таксама народныя дэпутаты БССР — члены Камісіі па адукацыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны, прадстаўнікі апазіцыі.

На пытанні ўдзельнікаў форуму адказаў намеснік старшыні Вярхоўнага Савета БССР Васіль Шаладонаў. У шматлікіх выступленнях разглядаліся праблемы нашага складанага часу, звязаныя з народнай адукацыяй, нацыянальнай мовай і культурай, новымі эканамічнымі адносінамі ў рэспубліцы сёння і ў будучыні, становішчам нацыянальных меншасцей, мараль і рэлігія, той крытычны стан, у якім аказалася сёння беларуская нацыя.

ГАЛАДОУКА

БУНТ АДЗІНОЧАК?

Некалькі дзён у будынку галоўнага корпуса Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна працягвалася галадоўка старшага выкладчыка агульнай хіміі Канстанціна Лапка. Стаміўшыся ад няўнасці жыцця вышэйшай школы, чалавек рашыўся на крайнюю меру, каб «разбудзіць» выкладчыкаў і студэнтаў. Яго асноўная мэта — сабраць як мага больш подпісаў пад заявай з патрабаваннямі: давесці фінансаванне навучання да ўзроўню не менш як 10 працэнтаў ад нацыянальнага даходу рэспублікі; дэналітызаваць і дэмілітарызаваць ВНУ; з наступнага года прывесці вучэбную нагрузку на выкладчыка ў адпаведнасць з нормамі, прынятымі сусветнай практыкай; лічыць папярэдняе павышэнне заробатнай платы кампенсацыяй за інфляцыю гэтага года, а з 1 студзеня наступнага года павысіць зарплату на 75 працэнтаў; даць універсітэту самастойнасць. Канстанцін Лапка мяркуе, што такі востры калектыўны зварот да Савета Міністраў і Вярхоўнага Савета рэспублікі абавязкова павінны ўлічыць у час працоўкі і прыняцця закона аб адукацыі.

ПРАДПРЫМАЛЬНАСЦЬ

РЫНАЧНАЯ КАНЦЭПЦЫЯ
МІНСКА

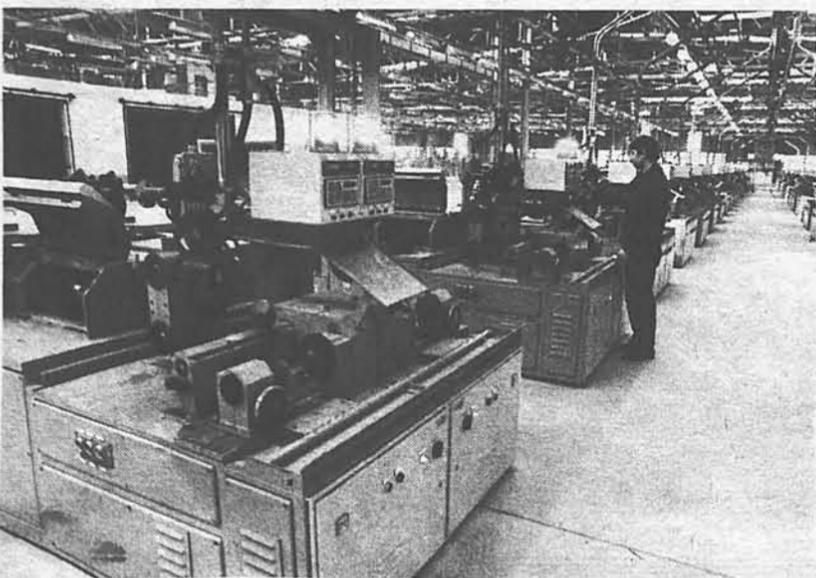
Паводле даных экспертаў, цяпер попыт насельніцтва Мінска на тавары і паслугі за кошт дзяржаўных прадпрыемстваў задавальняецца на 55-60 працэнтаў. І дзяржпрадпрыемствы не маюць значных рэзерваў для павелічэння вытворчасці. Слабая надзея і на імпорт. Не стаў сур'ёзнай падмогай кааператыўны бізнес. Толькі 1,7 працэнта тавараў народнага спажывання і 4,8 працэнта бытавых паслуг забяспечвае сёння кааператыўны сектар. На сесіі Мінскага гарсавета абмяркоўваецца «Канцэпцыя развіцця прадпрымальніцкай дзейнасці і рыначнай інфраструктуры г. Мінска». Гаварыць пра вынікі абмеркавання пакуль што рана, але зусім магчыма, што бізнес легалізуецца і аблегчыць мінчанам вырашэнне праблемы, куды падзець грошы. Па стану на 1 кастрычніка гэтага года мінчане трымалі на рахунках у ашчадных касах 2,4 мільярда рублёў.

ДАБРАЧЫННАСЬ

ПРАПАНАУЮЦЬ ДАПАМОГУ

Па запрашэнню АН БССР і Беларускага камітэта абароны міру ў рэспубліцы знаходзіліся прадстаўнікі брытанскага грамадскага дабрачыннага фонду «CHERB» («Чарнобыль»). Члены

ПУСКАВЫЯ АБ'ЕКТЫ ГОДА

дэлегацыі пабывалі ў найбольш пацярпелых ад аварыі на ЧАЭС раёнах Гомельскай і Магілёўскай абласцей, наведвалі навукова-даследчыя і медыцынскія ўстановы, што займаюцца чарнобыльскай праблематыкай. У Прэзідыуме АН БССР прайшоў семінар «Чарнобыльская катастрофа і яе вынікі для Беларусі», на якім былі абмеркаваны магчымасці супрацоўніцтва ў галіне вывучэння і лячэння медыка-генетычных вынікаў чарнобыльскай катастрофы, а таксама дабрачынных паставак лекаў і медабсталавання ў рэспубліку. Прадстаўнікі фонду прапанавалі скласці і ажыццявіць праграму кароткачасовых стажыровак беларускіх урачоў у спецыялізаваных інстытутах і медыцынскіх установах Вялікабрытаніі.

«У пытанні аб эміграцыі ў ЗША, аб якой сёння столькі гавораць, мае месца нейкае непаразуменне. Мне вельмі хацелася б яго ліквідаваць.

Так, мы сапраўды выступалі за тое, каб ваша краіна забяспечыла сваім грамадзянам права на свабодны выезд, бо гэта ёсць элементарная міжнародная норма, якую раней Савецкі Саюз проста не выконваў. Але мы ніколі не прасілі эміграцыю як такую! І як ні парадасальна гэта гучыць, мы, краіна эмігрантаў, ніколі не збіраліся заахвочваць эміграцыю.

Адкрыццё варотаў у адной краіне не азначае, што ў другой яе грамадзян абавязаны прымаць. Ёсць цэлы шэраг краін, такіх, напрыклад, як Грэцыя, Кітай, Філіпіны, якія маглі б даць, як вы гаворыце, вал эмігрантаў. Але ніякага валу няма, таму што няма магчымасці атрымаць жадаемую колькасць віз!

Але хіба гэта азначае, што іх краіны павінны апусціць перад носам сваіх грамадзян жалезную заслонку? Зусім не, і адна абставіна з другой ніяк не вынікае. І вы памыляецеся, калі лічыце, што візавыя праблемы ёсць толькі ў вашых суграмадзян. Вазьміце нас, амерыканцаў, — мы можам раз'язджаць па ўсім свеце як турысты, але паспрабуйце без спецыяльнага дазволу ўрада прыехаць, скажам, у Парыж, каб пачаць там жыць і працаваць. Гэта абсалютна немагчыма! Такі міжнародны прыцып, і з ім трэба лічыцца.

Вось чаму мы абсалютна ўпэўнены, што не будзе вялікага патоку эмігрантаў з ССРС. Я не ведаю, колькі вашых людзей хочучы назаўсёды паехаць у ЗША, але я дакладна ведаю, што змогуць паехаць ад 50 да 60 тысяч чалавек у год. Прыкладна такая колькасць віз на пастаяннае жыхарства выдзяляецца для савецкіх грамадзян і ў гэтым, і ў 91-м годзе.

Павелічэння ў бліжэйшай будучыні не чакаецца».

(Джэк Мэтлак, Пасол ЗША ў ССРС).

КРОКІ ДЭМАКРАТЫІ

ПАПЕРАДЖАЛЬНАЯ АКЦЫЯ

5 снежня ў Мінску, у дзень сталінскай Канстытуцыі, на плошчы імя Леніна адбыўся папераджальны пікет. Каля 500 чалавек, прадстаўнікоў усіх галіновых прафсаюзаў Мінска і вобласці, сабраліся каля Дома ўрада незадоўга да пачатку сесіі Вярхоўнага Савета БССР.

Асноўная мэта гэтай акцыі — уключыць у парадак дня сесіі Вярхоўнага Савета прыняцце Закона аб прафсаюзах, праект якога быў адобраны XVII з'ездам прафсаюзаў Беларусі. Акрамя гэтага патрабавання, былі выстаўлены лозунгі: «Сацыяльнае страхаванне — прафсаюзам», «Павышэнне заробатнай платы — будаўнікам», «Праблемам энергетыкаў — клопат урада», «Кампенсацыю — за нізкі ўзровень жыцця» і некаторыя іншыя.

Удвая павялічыць выпуск металакорду і бартваго латуніраванага дроту Беларуска-металургічны завод у Жлобіне з асваеннем трэцяй чаргі прадпрыемства. Праектавала і будавала яе, а таксама вяла пастаўку камп'ютэрнага абсталавання аўстрыйская дзяржаўная фірма «Фест-Альпіне» пры ўдзеле фірм Італіі, Венгрыі, Швецыі і ФРГ. Трэцяя чарга заводу — гэта прадпрыемства з высокай ступенню аўтаматызацыі і механізацыі асноўных і дапаможных працэсаў. Увесці яе ў строй намечана ў першым квартале будучага года. НА ЗДЫМКУ: новая вытворчасць Беларускага металургічнага заводу.

ТЭАТРАЛЫ І СЯЛЯНЕ

МЕТАМАРФОЗЫ
МЕЛЬПАМЕНЫ

Ва ўмовах гаспадарчага разліку прадпрымальніцкай дзейнасцю пачаў займацца і Саюз тэатральных дзеячаў БССР. У горадзе Новалукомлі адкрыта вытворчае аддзяленне яго кааператыва «Тэатрал», а ў саўгасе «Сялява» на Крупшчыне — падсобны цэх па пашыву пасцельных рэчаў — дэфіцытных на сённяшні дзень чыхлоў на коўдру і навалачак.

Ці выгадная гэта справа для саўгаса? Безумоўна, бо 50 працэнтаў прыбытку і 20 працэнтаў тавару застаецца ў гаспадарцы. Ужо сёння людзі з задавальненнем набываюць пасцельныя рэчы. Але ці гэтым павінен займацца тэатр?!

ЭКАЛОГІЯ

ЗОНА БУГА

Стварыць у басейне Заходняга Буга экалагічна чыстую зону — такая мэта праекта, распрацоўку якога пачалі вучоныя рэспублікі.

Даследаванні, што будуць весціся сумесна з экалагамі Украіны і Польшчы, дадуць магчымасць зрабіць поўную інвентарызацыю і скласці камп'ютэрны банк даных крыніц забруджвання пагранічнай ракі. У рамках праграмы прадугледжваецца ўвядзенне жорсткіх мер па прадухіленню змывання ў раку сцякаў жывёлагадоўчых ферм і прамысловых прадпрыемстваў, рэгламентаванне прымянення ўгнаенняў і ядахімікатаў у прыбярэжнай зоне. У месцы, дзе Буг перасякае дзяржаўную граніцу, прызнана мэтагодным устанавіць аўтаматычную станцыю сачэння за чысцінёй вады.

Сярод беларускіх вучоных знайшла падтрымку ідэя арганізацыі маладзёжнага беларуска-украінска-польскага «Таварыства сяброў Заходняга Буга», якое павінна ўзяць на сябе распрацоўку праектаў аховы вод, навакольнага асяроддзя і рацыянальнага прыродакарыстання.

На думку вучоных Беларусі, Украіны і Польшчы, якія прынялі на нядаўняй рабочай сустрэчы зварот да сваіх урадаў, зона Буга павінна паслужыць за мадэль новай формы міжнароднай прыродаахоўнай дзейнасці.

КАНТРОЛЬНА-ПРАПУСКНЫЯ ПУНКТЫ

На галоўных магістралях выезду з Прыбалтыкі, Расіі і іншых рэгіёнаў ССРС арганізаваны кантрольна-прапускныя пункты. Іх мэта — ахова спажывецкага рынку рэспублік, барацьба са спекулянтамі. Нядаўна такія «таможні» з'явіліся і ва ўсіх абласцях Беларусі.

НА ЗДЫМКУ: супрацоўнік ДАІ Воранаўскага раёна Гродзенскай вобласці аглядае аўтамабіль, які перасякае граніцу з Літвой.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

◆ У Наваполацку будзе пабудавана царква. Выканком гарсавета даў дазвол на правядзенне праектна-пошукавых работ. Пад храм адведзена плошча 4 гектары.

◆ У Гродне адбылася другая канферэнцыя Дэмакратычнай партыі Беларусі. Прыняты статут і праграма, якая ставіць на мэце арганізацыю дзейнасці ДПБ на аснове Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека ў свабоднай, незалежнай ад Саюза Беларусі.

◆ Адбылася ўстаноўчая канферэнцыя Беларускай асацыяцыі экстрасенсаў. Каля 40 яе ўдзельнікаў з Мінска, Гомеля, Брэста, Баранавічаў, Магілёва і іншых гарадоў рэспублікі прынялі статут і праграмныя дакументы, абралі прэзідэнта і віцэ-прэзідэнта.

◆ Каля 700 навучэнцаў тэхнікумаў і прафесійна-тэхнічных вучылішчаў Магілёва выйшлі на цэнтральную плошчу горада з патрабаваннем: даць ім магчымасць абуцца. Гандаль па талонах не пазбавіў ад дэфіцыту — талоны ў навучэнцаў ёсць, але абутку на іх у магазінах няма.

◆ Выйшаў першы нумар незалежнай індэкснай газеты «Беларускі рынак». Новае выданне мае намер займацца вывучэннем рыначных адносін, наладзіць абслугоўванне дзелавых людзей інфармацыяй. Палавіна газеты будзе аддадзена камерцыйным аб'явам, рэкламе. Першае інтэрв'ю газеце даў Старшыня Савета Міністраў БССР В. Кебіч.

ЦІ ВЫРАТУЕ НАШУ ЭКАНОМІКУ БАГАТЫ ЗАХАД

АПОРА НА ЎЛАСНЫЯ СІЛЫ

Гутарка з дырэктарам Інстытута міжнародных эканамічных і палітычных даследаванняў АН СССР акадэмікам Алегам БАГАМОЛАВЫМ.

— Як вы ацэньваеце сённяшні ўзровень эканамічнага супрацоўніцтва паміж Усходам і Захадам?

— Як нездавальняючы. Але ў сённяшніх умовах іншы наўрад ці магчымы. Якасныя і колькасныя змяненні ў адносінах паміж Усходам і Захадам звязаны перш за ўсё з палітычнымі і эканамічнымі рэформамі ў СССР і іншых краінах былога ўсходняга блока. Многія разлічваюць, што супрацоўніцтва з Захадам дапаможа вырашыць праблемы пераходу да рынку. Аднак у такім падыходзе ёсць вялікая доля ілюзій. Справа ў тым, што асцярожная пазіцыя Захаду тлумачыцца якраз нестабільнасцю сітуацыі ў Савецкім Саюзе і краінах Усходняй Еўропы. І галоўнай перадумовай для знікнення нерашучасці заходніх дзелавых колаў і расшырэння супрацоўніцтва паміж Усходам і Захадам з'яўляецца наша ўласная здольнасць ажыццявіць пераўтварэнні, у тым ліку і ў эканоміцы.

— Якія, на ваш погляд, бар'еры трэба пераадолець у першую чаргу, каб актывізаваць гэтае супрацоўніцтва?

— Адзін я ўжо назваў — палітычная нестабільнасць. Іншымі важнымі праблемамі, не вырашыўшы якія, мы не дасягнем жадаемага, з'яўляюцца адсутнасць рынкаў (у нас адсутнічае не толькі аптovy рынак, але і рознічны) і неканверсуемасць нацыянальных валют. Без гэтага для кожнага сумеснага прадпрыемства ці замежнай фірмы на тэрыторыі гэтых краін трэба будзе ствараць спецыяльную «аранжарэю», ва ўмовах якой яны маглі б працаваць: атрымліваць легальна сыравіну і матэрыялы, пераводзіць за мяжу прыбыткі ці рэінвеставаць іх на месцы, чакаючы, пакуль заробленыя грошы стануць цвёрдай валютай... Ну і, нарэшце, у нас шмат недахопаў у заканадаўстве. Хаця, зноў жа заўважу, пакет законаў добры толькі тады, калі яны выконваюцца, калі ёсць магчымасці для іх выканання.

— Дык як жа нам усё-такі ствараць рынак: з дапамогай Захаду ці разлічваючы на ўласныя сілы?

— Якую дапамогу вы маеце на ўвазе? Дапамога ў стварэнні рынкаў нам можа быць аказана толькі інтэлектуальная. Без такога ўдзелу

Захаду ў нашых пераўтварэннях нам абыйдзецца цяжка. Што ж датычыць фінансавай дапамогі, то я ўжо сказаў, што інвестыцыі ў СССР і ва Усходнюю Еўропу не пацякуць, пакуль няма ўмоў для іх — перш за ўсё гарантый для акупнасці ўкладанняў і атрымання прыбыткаў, якія не могуць быць дадзены без існавання рынчнай сістэмы. Крэдыты? Але яны хутчэй разбураюць нашы краіны. Да таго ж нам няма чым плаціць, і заходнія кредыторы чакаюць месяцамі, пакуль, напрыклад, савецкія арганізацыі выплаціць даўгі. Таму я лічу, што, ствараючы рынкі ў сваіх краінах, мы павінны спадзявацца галоўным чынам на ўласныя сілы.

— У эпоху пераўтварэнняў найбольш прыкметныя дзве тэндэнцыі — курс на жорсткую, чыста рынчную эканоміку і курс на сацыяльна-арыентаваную яе мадэль. Якога прытрымліваецца вы?

— Канцэпцыя так званай сацыяльна-арыентаванай рынчнай эканомікі — гэта спалучэнне рынчнага самарэгулявання і пэўнага дзяржаўнага ўмяшання ў эканоміку ў інтарэсах сацыяльнай абароны насельніцтва, асабліва яго маламаёмных слаёў. Я прытрымліваюся менавіта гэтай канцэпцыі, і, наколькі мне вядома, яна пераважае.

Адносна таго, як я ўспрымаю заклікі да жорсткай ці паступовай эканамічнай мадэлі, то, на мой погляд, яны больш адносяцца не да канчатковага выніку, а да пераходнага перыяду. Усе ж яго выдаткі і цяжар, якія возьме на сябе народ, толькі тады акажуцца апраўданымі, калі ў выніку пераўтварэнняў удадзецца стварыць умовы для хуткага эканамічнага, сацыяльнага, культурнага прагрэсу.

Вакол гэтага і вядуцца, як правіла, спрэчкі. Адны гавораць, што трэба секчы сабаку хвост адразу, а не па частках. Іншыя выступаюць за паступовае пераўтварэнняў. Асабіста я думаю, што, калі гаварыць пра «шокавую тэрапію», то яна магчыма толькі ў нейкіх канкрэтных выпадках. Гэтым метадам можна даволі хутка прывесці ў раўнавагу спажывецкі рынак, падняўшы цэны, скараціўшы ці замарозіўшы даходы. Але з яго дапамогай зусім немагчыма вырашыць, напрыклад, праблемы ўласнасці, прыватызацыі. Гэтак жа нельга за некалькі месяцаў перабудаваць структуру эканомікі, закрыць нерэнтабельныя прадпрыемствы і перавесці інвес-

тыцы ў перспектывныя галіны. Акрамя таго, ясна, што рынчны сектар не можа ахапіць усё. Ёсць галіны эканомікі, дзе законы рынку не дзейнічаюць нават на Захадзе — напрыклад, абарона.

Да таго ж канкрэтыя ўмовы ў розных краінах неаднолькавыя. Мне здаецца, што метады «шокавай тэрапіі» ў Польшчы спрацаваў пакуль параўнаўча паспяхова: узнік насычаны рынак спажывецкіх тавараў, злоты стаў канверсуемым унутры краіны. Аднак пры гэтым знізіўся жывецкі ўзровень насельніцтва і, што асабліва насцярожвае, адбыўся моцны спад прамысловай вытворчасці. І калі ў бліжэйшы час вытворчасць не ўдасца ажывіць, то ўсе астатнія вынікі могуць быць абясцэненымі. Але падкрэсліваю: тую вялікую рызыку, якую ўзяў на сябе польскі ўрад, не можа ўзяць на сябе кабінет міністраў, які мае меншы давер, скажам, такі, як у Савецкім Саюзе...

— Як бы вы ахарактарызавалі новыя адносіны паміж намі і краінамі Усходняй Еўропы?

— Сёння ва ўсходнееўрапейцаў пераважае песімістычны настрой у адносінах да Савецкага Саюза, паколькі ён перажывае вельмі востры крызіс, выкліканы не толькі самім пераходам ад адной сістэмы да другой, але і памылкамі, дапушчанымі ў працэсе яго, а таксама супраціўленнем старых структур. Аднак як бы ні пераўтваралася СССР — з унітарнай дзяржавы ў нармальную федэрацыю ці канфедэрацыю, ён застаецца важнейшым фактарам развіцця Еўропы і ўсяго свету. Ён па-ранейшаму будзе вялікім рэзервуарам для эканамічнай дзейнасці, збыту тавараў і, безумоўна, захавае каласальныя магчымасці ў здабычы сыравіны.

Таму я думаю, што мы перахварэем усімі хваробамі перабудовы. Паспрабуем ўсе магчымыя шляхі і, можа быць, нават зламаем сабе зубы ў барацьбе за заходнія рынкі. А потым, верагодна, прыйдзем да вываду, што ёсць магчымасць узаемавыгаднага, раўнапраўнага супрацоўніцтва паміж былымі саюзнікамі... Галоўнае пры гэтым — нічога не рабіць насільна, не навізваць уласных рашэнняў, а даць сябе праявіць натуральным законам эканомікі і палітыкі. І я вельмі спадзяюся, што за перыядам цяжкай хваробы наступіць перыяд выздараўлення.

Гутарку вёў Валерыі МАРЦЬЯНАЎ.

ВУЧАЦА ФЕРМЕРЫ

У Беларускай рэспубліканскай вучэбнай цэнтры Дзяржкамсельгасхарчу БССР пачалі вучобу кіраўнікі сялянскіх гаспадарак. Цяга да ведаў у гэтых людзей зайздросная: замест трыццаці чалавек на курсы давалася прыняць удвая больш. Праграма навучання аказалася даволі напружанай: займацца даводзіцца па дзесці гадзін у дзень. Слухачы літаральна засыпаюць пытаннямі выкладчыкаў, стараючыся ўзяць ад іх як мага больш ведаў па пытаннях глебазнаўства і жывёлагадоўлі, догляду саду і аховы раслін, навучыцца па-майстэрску вадзіць трактар і ведаць кормаўборачную тэхніку, разбірацца ў казуістыцы юрыдычных норм і правілаў, глыбей пазнаёміцца з сістэмай цэнаўтварэння. Спецыялісты навучальнага цэнтры і Дзяржкамсельгасхарчу БССР аператыўна, за якіх-небудзь два месяцы, распрацавалі навучальную праграму. Жаданне навучыцца працаваць на зямлі прышло на курсы многіх гараджан, вельмі далёкіх па роду сваёй дзейнасці ад сялянскіх клопатаў, ёсць сярод іх і ваеннаслужачыя, якія мараць звязаць далейшы лёс з сямом. Авалядае ведамі і юная змена. Ад арэнды да фермерства — гэта шлях многіх, хто сеў сёння за парту. Паспрабаваўшы сілы на асобным участку, яны вырашылі прадоўжыць самастойнае вядзенне гаспадаркі. Гэта будзе, на іх думку, выгада і ім, і дзяржаве.

НА ЗДЫМКАХ: курсанты гутараць ( ) старшынёй сялянскага саюза Канстанцінам ЯРМОЛЕНКАМ; выкладчык Валерыі ЛАБУНОЎ. Фота А. НИКАЛАЕВА.

ПРАЧЫТАЎШЫ Ў ВАШАЙ ГАЗЕЦЕ...

Заўсёды з цікавасцю чакаю і чытаю вашу газету. У адным з апошніх нумароў прачытала публікацыю М. Расевіча з Вільні. Поўнаасцю згаджаюся з ім. Хаця маўчанне для беларуса, жывучага ў Літве, — самая значная прывілея, я адмаўляюся ад яе. Я зразумела, што болей маўчаць не маю права. Маўчанне ў даным выпадку раўназначна злачынству.

Радасна, што ёсць сярод маіх землякоў неабякавыя да лёсу беларускай гісторыі людзі. Але патрэбна, каб іх было многа і каб іх падтрымліваў урад Беларусі. Часам хочацца закрычаць — прасніцеся, землякі! Каб людзьмі звацца, да ўсяго іншага патрэбна і многа прычыповасці.

Я ганаруся за працавіты, сумленны і сціплы беларускі народ. Але сціпласць у даным выпадку — не дапаможніца! Многа разоў яго піхаў і таптаў

чужак, ён цяпеў пакуты ад далёкіх і блізкіх суседзяў. Таму да глыбіні душы крыўдна за неапраўданую сціпласць ураду Беларусі і кіраўніцтва БНФ паводле нахабных паводзін кіраўніцтва Літвы і яго сэрцавіны Саюдзіса адносна сваіх суседзяў і бра-тоў па гістарычнаму лёсу — беларусаў.

Усе мы ведаем, што пачаліся перамовы кіраўніцтва Літвы і СССР. Ведаем гісторыю далучэння Віленшчыны да Літвы. Былі сведкамі асуджэння пакта Молатава-Рыбентропа ў Маскве і Вільні. Помнім істэрычны гвалт апошніх гадоў «хунты саюдзістаў» (як піша М. Расевіч) паводле названага пакта і «акупацыі» Літвы Савецкім Саюзам. Ведаем, што Вярхоўны Савет Літвы прызнаў злачынствам не толькі гэты пакт, але і сам факт далучэння Літвы да Савецкага Саюза. Толькі ніводнага слова не сказана

было пра ўстанаўленне гістарычнай праўды паводле Віленшчыны. Літоўскія палітыкі дзейнічаюць, як рыбакі, вылоўліваючы з гісторыі тое, што можна пераварыць за вячэраю. З гэтай мэтай будучыя грамадзяне будучай Літоўскай нацыянальнай дзяржавы (нацыянальнай, а не дэмакратычнай, таму што Саюдзіс пахаваў дэмакратыю, не даўшы ёй нарадзіцца) рыхтуюцца да панства як вялікая нацыя на тэрыторыі аж да Чорнага мора. Афіцыйнымі органамі распаўсюджваюцца карты, кнігі на гэтую тэму. Выпушчаны ў свет першы том энцыклапедыі «Наша Літва», дзе ўсе гэтыя землі прадстаўлены як этнічныя землі літоўскай нацыі.

Любая цявараза, але якая адрозніваецца ад патрэбнай, думка сустракае абурэнне і істэрыю літоўскіх нацыяналістаў. Эталонам палітыкі і

культуры новых гегемонаў Літвы можа быць факт, калі трансляцыя рэпартажу па Літоўскаму радыё з мітынгу «рускамоўнага» насельніцтва Вільні суправаджалася злосным сабачым гаўканнем. Вобраз ворага нацыі не літоўскага паходжання адкрыта дэманструецца ўсімі дзяржаўнымі і грамадскімі ўстановамі.

У такіх абставінах грамадства і ўрад Беларусі павінны на ўвесь голас заявіць аб сваіх правах на гэтыя землі. Там і цяпер яшчэ жыве значная колькасць людзей беларускай нацыянальнасці, якія чакаюць вашай падтрымкі.

З павагаю К. КАЛІШЭУСКАЯ.

Вільня. Р. С. Па зразумелых падставах падпісваюся псеўданімам, прашу не спасылкацца на маё сапраўднае прозвішча.

3 «НЬЮ-ЙОРКСКАГА ДЗЁННИКА»

СУСТРЭЧЫ З АМЕРЫКАНСКІМІ БЕЛАРУСАМІ

Сярод дэлегатаў 45-й сесіі Генеральнай Асамблеі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый быў пісьменнік і вучоны Адам МАЛЬДЗІС. Знаходзячыся ў Нью-Йорку, ён прадоўжыў навуковыя кантакты з Беларускай эміграцыяй, расказаў пра іх у сваіх дарожных нататках. Змяшчаем урывак з яго «Нью-Йоркскага дзённіка», які цалкам будзе друкавацца ў «Народнай газеце».

6 КАСТРЫЧНИКА

Пачалося сапраўднае «індыянскае» (а па нашаму — бабіна) лета. Па тэлебачанні казалі, што сёння будзе 73 градусаў цяпла па Фарэнгейту (26 па Цэльсію). Таму суботні горад напалову апусцеў. Хто мог, скіраваўся на ўлонне прыроды, хто застаўся, пайшоў у Цэнтральны парк, што цягнецца шырокай паласой паміж Пятай і Восьмай авеню.

Каб хоць крыху пакарыстацца ўік-эндам, я дамовіўся з прэзідэнтам БАЗА спадаром Антанам Шукляйцем, што таксама пойдзем у Цэнтральны парк, каб, седзячы на свежым паветры, запісаць на дыктафон яго ўспаміны пра Мінскі музей у час вайны. Знайшлі мы зацэненую густой лістотай, крыху пажыццельна ўжо, лавачку каля помніка Андэрсену. Побач на скрыпцы найграваў папулярныя мелодыі нейкі былы віртуоз (а цяпер ён з удзячнасцю прымаў сціплы ахвяраванні). І так яно і спалучалася

на стужцы: няспешны расказ спадара Антона, гукі скрыпкі, рэдкія воплескі, дзіцячы смех і плач.

Пачаў мой субяседнік з даваеннага часу, калі вучыўся ў Віленскім універсітэце. Тады, у канцы 30-х гадоў, адзінай легальнай беларускай арганізацыяй у Польшчы заставаўся Беларускі студэнцкі саюз, куды ўваходзіла каля ста асоб. Меў ён рэпутацыю левай арганізацыі, таму не ўсе студэнты-беларусы рашаліся ў яго ўступаць. Тым болей, што членам саюза пазбаўлялі права на стыпендыю, а па сканчэнні універсітэта — магчымасці працаваць на дзяржаўнай пасадзе. З ініцыятывы саюза ў 30-х гадах узнікла пры універсітэце Таварыства прыяцеляў беларусаў, да якога маглі належаць і прадстаўнікі іншых нацыянальнасцяў. Лекцыі па літаратуры ў ім вельмі грунтоўна чытаў Антон Луцкевіч, па гісторыі — Мікола Шляхлёнак, па мове — Янка Станкевіч, па мастацтву — Лявон Вітан-Дубейкаўскі. Стар-

шыней таварыства быў мой субяседнік.

— Пры маёй ініцыятыве, — успамінаў ён, — праводзіліся многія імпрэзы: выступленні хору пад кіраўніцтвам Рыгора Шырмы, літаратурныя вечары. Выйшаўшы з турмы, ва універсітэце часта бываў Максім Танк. Ён увогуле чуўся як студэнт, прыходзіў на ўсе імпрэзы. Я пазнаёміў яго са сваім дзядзькам, этнографам Мар'янам Пецюкевічам, які загадаў сваёму аддзелам у бібліятэцы імя Урублеўскіх. Танк тады працаваў над пазмай пра Кастуся Каліноўскага, і дзядзька памог яму пазнаёміцца з мяскамі працамі пра паўстанне 1863 года... Успамінаецца таксама, што ў 1939 годзе мы хачелі наладзіць ва універсітэце вечар Міхася Забэйды-Суміцкага. Але рэктар універсітэта, ксёндз Вуйціцкі, забараніў яго. Дакладней, не забараніў, а сказаў: «Калі дазволіць паліцыя, дазволю і я», ведаючы, што паліцыя нізавошта не згодзіцца... Той жа рэктар загадаў, каб студэнты-гэбрэі сядзелі ва універсітэце на асобных, левых лаўках. Пасля адпаведнага рэферата сябры Міцкевіча — потым ён быў міністрам асветы ў БССР — мы рашылі падтрымаць гэбрэяў, сядзелі по-

бач з імі. Тады беларускіх студэнтаў прымусова, адрываючы рукавы, выцягвалі з лавак, усчыналіся бойкі.

— А ці не ведаеце вы чаго пра лёс заходнебеларускага грамадскага дзеяча і пісьменніка Янкі Пазыняка? Нягледзячы на афіцыйныя запытанні, мы не змаглі высветліць, што з ім сталася.

— Відэць, быў арыштаваны пасля верасня 1939 года. Чалавеча, Янку Пазыняка я добра ведаў. Ён быў гаспадаром памяшкання на вуліцы Завальнай, пад нумарам адзін, дзе месціліся беларуская друкарня, рэдакцыя «Крыніцы», Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры. Звычайна тут, ператвараючы тапчаны ў ложку, начавалі мы, студэнты. Вечарам заходзіў да нас Янка Пазыняк. Вёў дыскусіі. З гумарам, крытычна пераказваў сцэнкі з жыцця Грыба, Шылы, Мамонькі, Бадунвай. Але быў талерантны, паважаў перакананні іншых.

Затым пытаю пра крыж Ефрасінні Полацкай. Куды ён мог трапіць у 1941 годзе — на Усход ці на Запад? Ці не мог аказацца, як ходзяць чуткі, у Аўстраліі? Ці не «разабралі» яго па частках з увагі на залатыя пласціны і каштоўныя ка-

менні? Антон Шукляйць лічыць, што, хутчэй, трапіў ён на Усход, бо часу на эвакуацыю з Магілёва было дастаткова — гэта не Мінск... Аднак і аўстралійскую версію трэба праверыць, скажам, праз нашага суродзіча Каранеўскага, які там жыве і цікавіцца мастацтвам, што ж датычыцца «разбору», то наўрад ці ён быў рэальны. Бо кошт золата і каменняў на крыжы невялікі. Галоўная яго вартасць у тым, што гэта рэліквія, мастацкае твэрэнне.

Урэшце пераходзім ці не да галоўнага — да лёсу Мінскага гістарычна-мастацкага музея ў час вайны, нямецкай акупацыі. У 1941 годзе яго не паспелі эвакуіраваць, усе супрацоўнікі разбегліся. Потым вярнуўся з вёскі Габрыель Віер, які крыху ведаў фонды і пачаў іх парадкаваць. Але ён не ведаў нямецкай мовы; акупанты прыходзілі ў музей і бралі, што ім падабалася. Тады паклікалі ў гарадскую ўправу, да Вітаўта Тумаша, Антона Шукляйца і, паколькі ён з універсітэта ведаў нямецкую мову, прапанавалі яму ўзначаліць музей.

[Заканчэнне будзе].

3 ЧУЖЫХ СТАРОНАК

Перад падзелам Рэчы Паспалітай, польская мова ўжывалася ў царкоўных сьпевах, на прэцэсіях, пры паховінах, хрысьцінах і пры ўсіх іншых абрадах сьвяталі польскія кантычкі. Усё школьніцтва, духоўнае і сьвецкае, праводзілася ў польскай мове. Толькі апошнім часам вуніяты пачалі зьяўляцца ў беларускай мове, але было ўжо позна, каб знайсці давер у народзе.

Як у сапраўднасці ўводзілася вунія на Беларусі можа паслужыць урадавае пісьмо канцлера Вялікага Княства Літоўскага

нях ісьці сьледам першых епіскапаў. Кроцаньне сьледам вялікіх пастыраў запраўды ёсьць годным пашаны, і вашаць павінен ісьці іхняю пабожнасцю, навукаю і далікатнасцю. Чытайце іхнія жыццяпісы, і вашаць у іх ня знойдзе, каб яны каго-небудзь прыводзілі ў суд Антіхіі або Канстантынопаля; тады як усе нашыя судовыя ўстановы заваленымі знаходзяцца вашэцкімі прасьледваньнямі. Вашаць жажа, што ёсьць змушаным бараніцца перад агітатарамі. Хрыстос, будучы прасьледаваным, не барэ-

багаслужбы. Мы не забараняем жыдом, ані магамтанам мець свае дамы для багаслужбаў, а вы запіраеце хрысьціянскія сьвятыні. Я атрымліваю пагрозы з усіх старон нашага краю, што ўсе сувязі з намі будуць парванымі. Вунія ўжо пазбавіла нас Старадуба, Сівершчыны і іншых месцаў і крэпасцяў. Высьцерагайцеся, каб гэтая вунія не спрычыніла вашэцкага і нашага знішчэньня.

Леў Сапега быў каталіком, але разважным, а Язафат Кунцэвіч быў каталікім фанаты-

калькюляцыямі, ці нацыянальнымі патрэбамі? Каму яна ў істоце патрэбна і адкуль яна цяпер зьявілася на Беларусі? Я думаю, што папа Ян Павел II назначыў біскупа Тадэуша Кандрусевіча Апостальскім Адміністратарам у Менску. Як мы чулі, з паходжаньня ён паляк. І як ведама з прэсы, ужо ў Менску ў касцёле ксёндз гаварыў спярша па-польску.

Многа пытанняў можна ставіць і даваць на іх многа адказаў. І якія-б гэта не былі пытаньні і адказы, факт ёсьць той, што замер накінуць Бела-

ле «Міжнародны друк пра біскупа Кандрусевіча» налічвае на Беларусі 2.25 мільёнаў каталікоў.

Пры меркаваньні аб колькасці рыма-каталікоў, ці палякаў на Беларусі, трэба браць пад увагу колькасць ахвяр сталінскага тэрору, зсылкі на Сібір, пасьляваеннае перасяленьне палякаў з Беларусі ў Польшчу і ўсе іншыя страты гэтага пэрыяду. Таму, з пэўнасцю можна сьцвердзіць, што на Беларусі фактычна няма ўжо тых 2-х мільёнаў рыма-каталікоў, як гэта было ў канцы XIX стагоддзя. Хутчэй трэба згадзіцца з а. Я. Матусевічам, навочным сведкам рэчаіснасці, што рыма-каталікі на Беларусі гэта «маленькая чужая нацыянальная установа, якая ня мае ніякага значэньня». Дзеля гэтага, статыстыка ў «Беларусе» ня ёсьць верагодная, а тэндэнцыйная.

Да рэчы можна сказаць, што ў гэтай газэце заўважаецца нейкі фарысейскі і некарысны для Беларусі, у адносінах рэлігійных, падыход. Гэтакі-ж дух праўляецца ў далейшым, што жажа а. Ян Матусевіч, Юры Хадка і БНФ, які, па сутнасці, павінен дзейнічаць у інтарэсе ўсяго народу, а не на карысьць рэлігійнай меншасці. У гэтых іхніх выказваньнях выяўляецца нейкае прысвойваньне сабе маанополі да загадаў Хрыста і збаўленьня душаў.

Праўда, беларусы рыма-каталікі ў канцы XIX-га і пачатку XX-га стагоддзяў былі першымі, што ачуліся ад народнага застою. Дзейнасьць іх заслугаў вае гістарычнага ўзнаньня, але маанополія да нацыянальнага дзеяньня не належыць да іх адных, яна сталася народнай, бяз розьніцы вераваньня. І таму, у першую чаргу, для тых сьведомых беларусаў — каталікоў данага часу, павінна быць нацыянальна — усьведамляючая праца сярод апалчаных аднаверцаў, а не прапаганда аднаўленьня вуніі.

На Беларусі ёсьць патрэбная свабода сумленьня і беларусізацыя рэлігійнага жыцця, а не вунія, якая была заложана ў свой час польскімі езуітамі з падтрымкай іхняга польскага караля, каб спярша заганаць беларусаў у каталіцызм, а пасля іх апалчываць, як гэта паказала нам сама гісторыя.

М. ГАХОВІЧ.

«Голас часу», Лондан.

КАМУ ПАТРЕБНА ВУНІЯ?

да вуніяцкага архіепіскапа Язафата Кунцэвіча з дня 12-га красавіка 1622 году. Ніжэй падаём тэкст гэтага пісьма ўзяты з «Нарысу Рэлігійнай Гісторыі Славянскіх Народаў», графа Валерыяна Красінскага, выдадзенай у Эдынбургу ў 1851 годзе, старонка 205: «Цераз надужываньне вашэцкага аўтарытэту і цераз вашэцкія паступкі, якія барджэй пачатак свой бяруць з нікчэмнасці і асабістай ненавісьці, чымся з міласэрднасці да вашэцкіх бліжніх, — што знаходзіцца ў яскравай супярэчнасці з правамі нашае краіны, — вы раздмухалі гэтыя небяспечныя іскры, якія могуць выклікаць усезнішчальны агонь. Паслухманьне перад правамі нашае краіны ёсьць болей патрэбна, чымся вунія з Рымам. Нямудрае распаўсюджваньне вуніі шкодзіць вялічынсьці сувэрэна. Трапным ёсьць імкненьне, каб быў адзін пастыр і адно стада; аднак трэба імкнуцца з развагаю і не тасаваць «sogit intrage», якое супрацьстаіцца нашым правам. Агульнае аб'яднаньне можа эрэалізавацца толькі праз любові, але не на дарозе гвалту; таму няма чаго дзівіцца, што ваш аўтарытэт напатыкае на супраціў. Вашаць піша мне, што вашэцкае жыццё ёсьць у небяспецы; а я думаю, што гэта вашаць сам вінаваты. Вашаць жажа, што змушаны ў цярыпен-

ніўся ад іх, але маліўся за тых, што прасьледавалі яго: гэтак павінен і вашаць паступаць, замест распаўсюджваньня абразлівых пасланьняў або выгаражца пагрозамі; гэтакіх прыкладаў апосталы не пакінулі нам. Вашаць вы сьвяты абавязак заключаецеца ў тым, што вы дазваляеце грабіць схізматыкаў, і адсякаць іхнія галовы: евангелле вучыць зусім іншае. Гэтая вунія стварыла вялікую бяду. Вы ўводзіце гвалт над сумленьнем, і вы замыкаеце цэрквы, затым хрысьціяне гінуць, як пажана, без багаслужбы і тайніцаў веры. Вашаць надужывае аўтарытэт манарха, нават ня просячы дазволу на ўжываньне яго. Калі-ж вашаць дзейны выклікаюць разрухі, вашаць заража піша нам, што патрэбным ёсьць пакараньне праціўнікаў вуніі. Хай Бог бароніць, каб наша краіна была абячэшчана гэтакімі гнуснымі паступкамі! Каго вашаць навярнуў сваёю жорсткасцю? Вашаць адпхнуў аднойчы лёвальных казакаў; вы зіначылі авечак у казлоў; вашаць сыцягнуў небяспеку над краінаю і магчыма знішчэньне для каталікаў. Вунія не прынесла радасьці, адно толькі нязгону, сваркі і бязладзьдэ. Было б шмат ляпей, калі-б яна ніколі не мела месца сярод нас. Цяперака, я паведамлю вашэць, што загадам каралю, цэрквы маюць быць адчыненымі і перададзенымі праваслаўным, каб яны маглі выконваць свае

кам і за гэта мабыць кананізаваці яго на сьвятога патрона вуніяцкай царквы.

Такі вобраз Беларусі выглядаў у той час. І ў такім выпадку, ці можна сёньня вяртацца да такога стану рэчаў і ўважаць вунію за аснову ў сьдзейнічаньні адзінства, як гэта хоча ўявіць БНФ.

А што да ліквідацыі вуніі, то не была яна такая гвалтоўная. Яна і перад гэтым упадала пад польскімі і рыма-каталікім напорам. Да таго, у 1946 годзе вунія на Беларусі не існавала, дзеля гэтага ня трэба казаць аб нейкай ліквідацыі. Гэта было на Украіне, а не на Беларусі.

Гледзячы ў пэрспектыву часу, зусім лягічна можна меркаваць, што падзелы Рэчы Паспалітай уратавалі Беларусь ад канчатковай дэнацыяналізацыі, бо палянізацыя ўжо перад тым залазіла пад саламяныя стрэжы сялян. Ліквідацыя вуніі і паварот да праваслаўя з яе царкоўна-славянскай мовай, захавалі такім чынам Беларусь да часу Адраджэньскага, менш пашкоджанай. Уведзеная, пасля ліквідацыі вуніі, русыфікацыя, ня мела спярша магчымасцяў вынарадаваць беларусаў, бо ўсюды яшчэ гаспадарылі палякі са сваімі «соймікамі» і школьніцтвам.

Якая-ж ідэя цяпер кіруе некаторымі «патрыётамі», каб аднаўляць вунію? Ці гэта ідэя ёсьць матываваная рэлігійнымі

русі вунію не памёр. Паміма гістарычнай няўдачы, правесці гэты пры помачы палякаў, гэтая ідэя рэалізуецца цяпер пры помачы выкарыстаньня, папросту, беларускага патрыятызму. Створана форма рэлігійнага нацыяналізму, у якім людзям цяжка разабрацца, што рэлігійнае, а што нацыянальнае, а мэта самай ідэі ёсьць неспасцярожана людзскаю наўнасьцю. Ідэя гэта разбіла эміграцыю, а цяпер яе ўжо паслалі на Бацькаўшчыну.

Тут трэба адзначыць, што цяпер мы не ведаем дакладна, якая ёсьць прапорцыя каталікоў да праваслаўных на Беларусі. Але рыма-каталікі сьвятар Ян Матусевіч з Ашмяншчыны сказаў на Устаноўчым зьезьдзе БНФ у Вільні, што: «...сёньня прызьмененых палітычных абставінах Католіцкая царква ў Беларусі зьяўляецца маленькай нацыянальнай чужой рэлігійнай установай, якая ня мае ніякага значэньня ў беларускім нацыянальным жыцці. (...) Католіцкая царква ў Беларусі стаіць на раздарожжы: або зачыніцца ў гэтай невялічкай нацыянальнай меншасці (палякаў—М. Г.) без шанцу на будучыню, або прыпомніць загад Збавіцеля «Ідзеце і навучайце народы», павярнуцца тварам да насельніцтва краіны, спрэгнанага духовае стравы». («Беларус» № 361, ліпень 1989, стр. 2).

Гэта самая газэта ў артыку-

ГДЕ ИСТОЧНИКИ «ЧИСТОЙ» ЭНЕРГИИ?

ЭКОЛОГИЯ—ЭНЕРГЕТИКА: ПОРА КОНЧАТЬ ВОЙНУ

Итак, «затяжные бои» между наступающей энергетикой и обороняющейся из последних сил природой достигли кульминации: первая уже пустила в ход свои ядерные «боезапасы» в Чернобыле. Да и арсеналы «обычных вооружений» энергетике далеко не исчерпаны. Например, по данным Министерства энергетики и электрификации СССР, тепловые электростанции (ТЭС), сжигая треть добываемого в стране топлива, помимо энергии «вырабатывают» еще и миллионы тонн золы, окислов серы и азота. Около 15 процентов их выбрасывается в атмосферу, а немалая часть попадает в естественные водоемы.

Даже считающаяся экологически чистой гидроэнергетика уже успела нанести природе невосполнимый ущерб — за годы ее развития водохранилищами ГЭС было затоплено свыше шести миллионов гектаров земли.

Эти наши локальные проблемы. Но существует и проблема глобальная: выбросы ТЭС углекислого газа, который, поглощая инфракрасные излучения Земли, создает на планете так называемый парниковый эффект.

Как же примирить без ущерба для общества противоречия между энергетикой и экологией?

Казалось бы, самый простой и эффективный путь — широкое внедрение энергосберегающих технологий. Однако эта мера сама по себе не спасает положения. Например, в США удельный расход энергии на единицу промышленного или бытового оборудования значительно ниже, чем в СССР. И все же на каждого американца ее приходится в 2,5 раза больше, чем на советского человека. Ведь уровень жизни напрямую связан с ее энерговооруженностью. Выходит, как ни экономя, а валовое потребление энергии (а следовательно, и ее производство) будет расти.

Стало быть, нужны не отдельные экстренные меры, а комплексная стратегическая программа смены акцентов в развитии энергетики. Над ее концепцией работают как в Академии наук СССР, так и в региональных исследовательских учреждениях страны. Суть ее вкратце состоит в следующем: одновременно с внедрением экологически чистых техно-

логий на действующих и строящихся электростанциях все более широко и активно применять альтернативные источники энергии.

На первом месте среди них — Солнце. Причем практические шаги в освоении энергии нашего светила делаются в стране уже не первый год. Основным полигоном для соответствующих разработок и их внедрения стали южные районы нашей страны, в частности Средняя Азия. Созданы устройства как по прямому использованию энергии солнечных лучей, так и по их превращению в электроэнергию. Выпускаются гелиокухни, гелиоспресители воды и даже гелиоохлаждильники. В Узбекистане, к примеру, действует опытная солнечная печь для получения высоколегированных сплавов. А туркменское научно-производственное объединение «Солнце» выпускает для обслуживания отгонных пастбищ гелиокомплексы, куда входит оборудование для подъема и опреснения колодезной воды, обогрева жилых помещений и кошар, а также для бытовых нужд.

Делает первые шаги и большая гелиоэнергетика: в Крыму работает опытная солнечная электростанция мощностью 5 мВт. Но широкому ее внедрению у нас, как и во всем мире, препятствует слишком высокая себестоимость киловатт-часа. Работы по ее снижению ведутся весьма активно. Подсчитано, что при сохранении такой активности через полвека не исключено доведение до 10 процентов энергопотребления в стране за счет солнечной энергетики (для сравнения: сегодня эта величина составляет лишь ничтожную долю процента). И еще одна цифра: в перспективе всего два процента поверхности среднеазиатских пустынь смогут обеспечить потребности в электроэнергии всего Советского Союза.

Второй потенциальный источник «чистой» энергии — термоядерный синтез. Правда, после чернобыльской катастрофы этот вид энергетики, так сказать, заранее вызывает у людей опасения. И напрасно: радиоактивность плазменной энергетики в десятки раз ниже, чем на АЭС, а при использовании прогрессивных материалов для защитных экранов излучение может быть вообще сведено к нулю. Более того, не возникает проблема

радиоактивных отходов, так как их просто не будет. Да и сырье для термоядерного синтеза во много раз дешевле ядерного. Предполагается, что в результате реализации разработанного по инициативе СССР проекта международного ядерного реактора ИТЭР в 20-е годы следующего века появятся первые термоядерные электростанции, которые затем полностью вытеснят АЭС.

Другие источники экологически безопасной энергии (ветер, геотермальные воды, морские приливы) нетрадиционными можно назвать только условно. Это, как говорится, хорошо забытое старое. Поэтому намечается наращивание их использования, но уже на основе новейших технологий.

Те же технологические новации, кстати, позволят в недалеком будущем прекратить загрязнение воздуха и водоемов выбросами ТЭС. Утилизированные отходы будут использоваться в производстве строительных материалов и в сельском хозяйстве. Уже сегодня ужесточаются требования к экологичности гидрэнергетики. Проходят пристрастную экологическую экспертизу проекты всех крупных новых станций. О том, насколько она беспощадна, свидетельствует тот факт, что недавно отменено решение о строительстве двух крупных ГЭС на Дальнем Востоке.

Что касается атомной энергетики, то ставка здесь делается на разработку реакторов повышенной безопасности.

Стоимость этой программы-минимум, рассчитанной до 2005 года, составляет 12 миллиардов рублей. Но где взять такие деньги в условиях громадного дефицита госбюджета?

Ответ на этот вопрос подсказывает сама жизнь. Уже вводится плата за выбросы в атмосферу и естественные водоемы. Предполагается установление единого экологического налога и налога на использование природного топлива и воды. Эти деньги поступают в экологические фонды, создаваемые местными органами власти. Не за горами и создание всесоюзного экологического фонда. В сумме этих отчислений вполне хватит не только на реализацию экстренных мер, но и на создание задела на будущее.

Владимир ГУРЬЕВ.

ПО СЛЕДАМ ОДНОЙ СЕНСАЦИИ

Опубликованные недавно в ряде газет материалы о работах московских ученых в Калининграде, где они пытались отыскать затопленную немцами верфь по выпуску подводных лодок, вызвали настоящую сенсацию. Впрочем, как оказалось, журналисты явно поторопились. Один из организаторов и участников экспедиции, профессор Калининградского государственного университета Е. Краснов, ознакомившись с публикациями, не смог скрыть раздражения: «Конечно, можно понять репортеров, стремящихся побыстрее рассказать о сенсационных, малоизученных страницах войны. Хотелось бы только, чтобы подобное стремление подкреплялось добросовестностью и компетентностью».

По словам Е. Краснова, экспедицию мало интересовали тайные гитлеровские заводы. «Это дело историков», — добавил он.

— Наша экспедиция работала в рамках общесоюзной эколого-геофизической программы «Гермес»,

ПРОГРАММА «ГЕРМЕС»

одна из задач которой — создание математических моделей определения различных подземных и подводных объектов, — рассказывает Евгений Краснов. — Именно с этой целью во время работ в Калининградской области мы опробовали уникальный поисково-разведочный комплекс, который по замыслу его создателей — сотрудников российских вузов, может быть использован при строительстве, в поисках подземных полостей — хранилищ подземных вод, полезных ископаемых, зарождающихся очагов землетрясений. Добавлю, что в рамках программы прогнозируется оценка качества и состояния земных недр в экологических целях.

По мнению ученого, район Калининградской области в этом смысле уникален. «В конце войны на территории Восточной Пруссии отступающие немецкие войска оставили множество объектов различного назначения, таких, например, как склады с оружием и боеприпасами, которые сейчас следует найти и обезвредить», — продолжает рассказ Е. Краснов. — Фашисты взорвали ряд коммуникаций — дренажные системы, водопроводы, водозаборные сооружения. Со временем последствия этих разрушений стали все больше сказываться на экологической обстановке. Скажем, не исключена вероятность того, что именно они влияют на качество и количество питьевой воды в Балтийске...»

Балтийск — ведущая база Балтийского флота — находится в экологической опасности. Морская крепость Пиллау, являвшаяся до 1945 года одной из главных баз германского флота, задумывалась как мощное инженерное сооружение, включавшее в себя разветвленную сеть подземных коммуникаций, водопроводов, сточных систем, тоннелей, бункеров, штолен с прекрасно отлаженной дренажной системой, складов боеприпасов, химических веществ.

Предвидя неминуемый захват Пиллау, немцы уничтожили всю документацию, относящуюся к инженерным системам и коммуникациям. Последние, придя за более чем сорок лет в негодность, стали причиной смещения технической и питьевой воды.

— Сегодня Балтийск испытывает острый дефицит в питьевой воде, — заключает Е. Краснов. — К тому же местная вода очень низкого качества: повышенной солености, с избытком железа. Существует даже идея протянуть в город водопровод из поселка Янтарного. На наш взгляд, это очень дорого и нерационально. В довоенные годы, да и в годы войны, в Пиллау была прекрасная вода. Попытаться выяснить причину ее порчи и было одной из целей нашей экспедиции.

Валерий ГРОМАК.

«СЧАСТЛИВОЕ ЛИЦО РОССИИ»

Так названа одна из статей английской газеты «Курьер», номер которой посвящен пребыванию учеников минской средней школы № 103 в Англии.

Приехали мы сюда по линии комитета интеробразования Министерства народного образования СССР. А чуть раньше, весной, Минск посетил группа школьников из Англии. Так что визит наш был ответный. Нас встретили родители ребят, в семьях которых нам предстояло жить. На автомашинах развезли нас по деревенькам и поселили в радиусе нескольких миль. Я попал в дом Алларда ван Халма. С ним мы были уже хорошо знакомы: Аллард жил в нашей семье во время приезда английских ребят в Минск.

Ван Халма — выходцы из Голландии. В Хаст Грине они имеют пре-

расный коттедж. Глава семьи Уолтер — антиквар, его жена Кария — психолог. Семья очень дружная. Уолтер и Кария часто говорят друг другу комплименты, а когда один из них уезжает по делам хотя бы на день, они так трогательно прощаются, словно расстаются надолго. Родители Алларда — люди уже немолодые, но очень непосредственные и веселые, способные даже на детские шалости.

В семье ван Халмов я познакомился с Доротти, которая сделала мне подарок: плакат с надписью «Нет ядерному оружию в Европе». 1984 г. Амстердам. Отец Доротти очень любил Советский Союз. С этим плакатом он ходил на демонстрации. Сейчас отца Доротти уже нет в живых. Ее близкие посчитали, что самая ценная семейная реликвия должна находиться в России.

Программа нашей поездки по Англии была очень насыщенной. Побывали мы и в Лондоне, увидели знаменитый Биг Бен, посетили здание парламента. Здесь мы слушали рассказ гида о работе и истории высшего законодательного органа Великобритании, ходили по необычным, но красивым залам, осматривали палату лордов.

Стоит ли говорить о том, что две недели в Англии пролетели незаметно. К нам, детям Белоруссии, везде относились очень заботливо, проявляли большой интерес к жизни нашего народа, всей страны.

В. ТОЛОЧКО,

ученик 103-й минской школы.

НА СНИМКАХ: плакат-реликвия голландской семьи, подаренный автору материала; белорусские школьники в усадьбе Уинстона Черчилля.

ДА 500-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Ф. СКАРЫНЫ

У Вільносе ўрачыста адзначана 500-я гадавіна з дня нараджэння беларускага першадрукара, асветніка і гуманіста XVI стагоддзя Францыска Скарыны. Ля дома, дзе Ф. Скарына ў 1522 годзе надрукаваў «Малую падарожнюю кніжку», а праз тры гады «Апостал», сабраліся прадстаўнікі грамадскасці горада, члены Беларускай абшчыны, госці з Беларусі. Тут была ад-

крыта мемарыяльная дошка. У Доме работнікаў мастацтваў адбыўся таксама ўрачысты сход, была адкрыта выстаўка работ беларускіх мастакоў, а ў Вільнюскім архісаборы-базіліцы адбылося богаслужэнне.

НА ЗДЫМКУ: пасля богаслужэння ў Вільнюскім архікафедральным саборы.

Фота В. ГУЛЕВІЧА.

ВЯЛІКАЯ СПАДЧЫНА РЭРЫХАЎ

Беларускі фонд Рэрыхаў — так называецца новая грамадская арганізацыя, стварэнне якой замацавана рашэннем урада рэспублікі. Рух, які ўзнік у Мінску чатыры гады назад як клуб сяброў Індыі імя Рэрыхаў, дзякуючы падтрымцы Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, творчых саюзаў і грамадскіх арганізацый ужо заваяваў аўтарытэт. Арганізаваны ім лекцыі, «круглыя сталы», дыскусіі дапамаглі глыбей па-

знаёміцца са шматграннай і унікальнай спадчынай сямі вялікіх асветнікаў, якія ўнеслі велізарны ўклад у развіццё сусветнай культуры.

Па рашэнню Савета Міністраў БССР фонду Рэрыхаў прадастаўляюцца службовыя памяшканні, будуць адкрыты спецыяльныя банкаўскія рахункі для ўнясення добраахвотных ахвяраванняў у рублях і ў валюце. Намечаны выпуск кніг, альбомаў, паштовак, якія будуць прапагандаваць творчую спадчыну Рэрыхаў.

ДВАЦЦАЦЬ ДВА З... ШАСЦІСОТ

Каля 600 вядомых літаратараў краіны прадстаўлены ў энцыклапедычным даведніку «Пісьменнікі народаў Савецкага Саюза», выпушчаным сафійскім выдавецтвам імя д-ра Петра Берона. Гэтае унікальнае выданне дае магчымасць на прыкладзе канкрэтных імёнаў прасачыць, як развівалася ў асноўным савецкая шматнацыянальная літаратура, хоць робіцца экскурс і ў дарэвалюцыйны час.

Прыводзяцца звесткі з жыцця і творчасці прадстаўнікоў сорока адной літаратуры, змешчана падрабязная бібліяграфія выкананых у

Балгарыі перакладаў кожнага з аўтараў.

Дваццаць два пісьменнікі з шасцісот — нашы. Беларуская літаратура прадстаўлена А. Адамовічам, М. Багдановічам, Ф. Багушэвічам, Я. Брылём, П. Броўкам, Р. Барадуліным, В. Быкавым, Н. Гілевічам, В. Дуніным-Марцінкевічам, У. Караткевічам, Я. Коласам, К. Крапівой, Я. Купалам, А. Макаёнкам, І. Мележам, М. Смятыцкім, М. Танкам, І. Навуменкам, Ф. Скарынам, І. Чыгрынавым, К. Чорным, І. Шамякіным.

ЗНАЁМІМ З ТВОРЧАСЦЮ МАЛАДЫХ

...І ДРЭВЫ БЛУКАЮЦЬ ПА ГОРАДЗЕ

Упершыню Віктара Шніпа я ўбачыў недзе ў канцы сямідзесятых. Невысокага росту, зусім хлапчук яшчэ, ён спачатку, здаецца, «абжыў» дзверы аддзела літаратуры часопіса «Беларусь», дзе адразу знайшоў падтрымку з боку Аляксея Русецкага, які тады «рыхтаваў» пазію. Праз колькі часу асмельўся зайсці і ў штотыднёвік «Літаратура і мастацтва», на гэты раз прапанаваў вершы загадчыку аддзела пазіі і прозы Юрасю Свірку. Прызнацца шчыра, лімаўскі дэбют маладога аўтара крыху запазніўся, а вось «Беларусь» адразу прыняла новага аўтара.

Як бы там ні было, а ў літаратуру ўвайшло яшчэ адно імя. Крыху пазней і я пазнаёміўся з В. Шніпам бліжэй — пасля таго, як у газеце «Звязда» надрукаваў артыкул, прысвечаны маладой беларускай пазіі. Знайшлося ў ім месца і В. Шніпу, тады аўтару першага зборніка «Гронка святла», які выйшаў у 1983 годзе. Святла ў кніжцы сапраўды было зашмат, нават, памятаецца, давялося паўшчуваць аўтара, што так часта ўжывае слова «сонца».

А можа і не трэба было гэта рабіць? Як на сённяшні дзень, дык В. Шніпа можна зразумець. Ён жа быў малады тады не толькі паэт, але і цесля (нарадзіўся В. Шніп у 1960 годзе ў вёсцы Пугачы Валожынскага раёна, вучыўся ў Мінскім архітэктурна-будаўнічым тэхнікуме, а потым пачаў працаваць на будоўлі), сапраўды штодня бачыў шмат сонца. У небе над галавой, у стужках драўніны, што курчалася пад вострым лязом сякеры ці рубанка. Ды і сонечнасць у думках, пачуццях...

Сонечнасць, шчырасць, даверлівасць, адкрытасць дамінавалі ў першай Віктаравай кніжцы. Гэта часам ішло як бы на суперак мастацкасці, вяло да адсутнасці глыбіні ў пранікненні ў з'явы. Але бачылася: малады аўтар мае талент.

Недзе ў гэты час, калі В. Шніп рыхтаваў сваю чарговую кніжку (зборнік «Пошук радасці» пачаў у 1987 годзе, паэт ужо вучыўся ў Маскве, у Літаратурным інстытуце імя Максіма Горкага), у яго напісаў верш, які і цяпер успрымаецца як свайго роду творчае крэда аўтара:

А талент ад душы,
Не ад святога духу.
А без душы паэт,
Нібы рака без руху.

Пазію В. Шніпа і нясе ў сабе гэтыя задаткі душэўнасці. Традыцыйная ў сваёй сутнасці (прынамсі, да нядаўняга часу, таму што цяпер паэт, відаць, не без уплыву творчых сяброў пачаў і эксперыментываць, арыентуючыся адначасова і на ўзоры замежнай лірыкі), яна пра тое зямное, вечнае, што прыходзіць да чалавека змалку і спадарожнічае яму ўсё жыццё:

Адвечныя думы зямныя
Зямнымі ў нас будуць штовек,
Пакуль за дабро чалавеку
Прыносіць дабро чалавек.

Гэтая павязь з вытокамі адчувальна ў вершах, у якіх паўстаюць вобразы землякоў пазіі. «Квэзма», «Дзядзька Мікола», «Хведар»... Што ні твор, то імкненне апэтызаваць таго, хто прапісаны нейкім учынкам, справай і ў тваёй біяграфіі. Вяртанне да каго, нават мімаходзь, у думках — вечнае свята першароднасці, нерушавасці. Часам стваралася ўражанне, што В. Шніп не вельмі дбае, каб з ранейшых уражанняў выбраць штосці найбольш важнае, істотнае, а проста перадае свайго роду паток свядомасці. Як, скажам, у вершы «Дома»:

І светла, і змрочна
на сонным гарышчы.
У чорным цабэрку
бялее мука,
І вецер вільготны
праз шчыліны снішча —
Калыша глядзю павука.

Аднак дачытаеш верш да канца і адразу зразумееш, на-

колькі памылковае гэтае першапачатковае ўражанне. Якраз «звычайнасць звычайнага» і гаворыць на карысць таго, што ў аўтара ёсць талент. І нема-лы.

Пагадзіцеся, не так і складана ўзвысіць нешта нязвыклае, нечаканае, а вось, каб убачыць пазію ў паўсядзёнасці, тых шэрых буднях, якія да нядаўняга часу былі для нас ледзь не самымі лепшымі на зямлі, тут неабходна майстэрства. Ім В. Шніп і валодае, пішучы пра сваю вёску, свае ўражанні. Але, высвятляецца, гэта і вёска кожнага з нас, хто ў пэўную хвіліну назаўсёды развітаўся з ёю.

Пройдзе яшчэ крыху часу, і ў пазіі з'явіцца адчуванне болю, пакавання перад сваёй вёскай, школай, у якой няма каму вучыцца, бо раз'ехалася моладзь па краіне, прывабліла вялікія і далёкія бальшакі. Але гэта будзе ўжо ў чарговай, трэцяй кніжцы В. Шніпа «Шляхам ветру», якая толькі што прыйшла да чытача:

...Іду па вуліцы няпыльнай,
Лісты нязвыкла шамаццяць.
І школа мне глядзіць у спіну,
І цёткі ў вочы мне глядзяць.

Пашырыўся творчы дыяпазон паэта, ужо яму стала цесна ў коле ранейшых тэм. Калі ў зборніку «Пошук радасці» вяртанне ў мінулае роднага народа толькі акрэслівалася, дык у кнізе «Шляхам ветру» чуваць само дыханне гісторыі, па ростанях якой ступае лірычны герой аўтара, прызнаючыся: «Гісторыю пісалі курганамі, пазнаю Беларусь па курганах». Ён гісторыю гэту і асэнсоўвае. Калі раней В. Шніп прыглядаўся больш пільна да сваіх землякоў, дык цяпер вабяць яго постаці тых, хто ў розныя часны дбай аб будучыні свайго краю — «Паўлюк Багрым», «Волья Кастуся Каліноўскага», «Цішка Гартны», «Плеч князёўны». Ды і як жа інакш! Усе мы, хто хоча людзьмі звацца, не павінны забываць: нашы карэнні ў

мінулым:

А воі ў бітву йшлі...

І за мяне

І не вярталіся назад.

Нараджаецца і пачуццё віны. Не, не толькі перад пакінутай вёскай, а віны перад народам: «Чаму маўчаў, калі глумілі мову, а сёння ў гурце смела я крычу? Няўжо таму я зараз не маўчу, што ў гурце ў гул зліваюцца ўсе словы?» Пытанні, пытанні... Адказ даваць на іх проста, калі адмаўляцца ад слоў агульных, зацяганах, а мовіць тое, што на душы.

В. Шніп гэтаму адмаўленню навучыўся. І не толькі адмаўленню. Ён ведае: мала пра нешта заявіць, куды важней усвядоміць неабходнасць падобнага ачышчэння як адзіна правільнага — «Адмаўляю сябе былога, пасылаю сябе на крыж. Людзі выгналі з храма бога, я з душы выганяю мыш». Ачышчэнне дзеля ўзвышэння. Самога духу, чалавечай годнасці. І годнасці нацыянальнай, якой і па сённяшні дзень часам так цесна і тлумна пад каўпаком «звышінтэрнацыянальнасці»:

Мне галоўнае — было б
Вільна жыць у Беларусі,
Слова роднае жыло б.
Замкі, храмы і курганні
Не аддаць палым-траве.

Адразу ж позірк у дзень заўтрашні, у будучыню. Каб прадагадаць, што і як будзе. Зрабіць жа гэта не так і проста. У тым сэнсе, што нават самыя лепшыя ўяўленні часам не заўсёды супадаюць з явай, якая прыйдзе праз шмат гадоў. Але імкнуцца дзень наступны прадагадаць неабходна. Гэта і робіць В. Шніп. Мне асабіста падабаецца наступны верш паэта, напісаны па-сучаснаму, але вечны сваёй тэмай:

І скажа той хто народзіцца
што ён скажа — не ведаю
але ён павінен сказаць лепей
чым гаварылі мы
ён будзе разумнейшы чым мы

ён будзе любіць родную мову
а мы...
але пра гэта скажа той
хто народзіцца

Сцвярдэнне таго, што ёсць, і запрашэнне да роздуму... Канстатацыя факта і яго пільны псіхааналіз... Такая яна, сённяшняя пазію В. Шніпа — зямная, традыцыйная і разам з тым надзіва ўзнёслая, я б сказаў, узлётная. Ён не спяшаецца паспець за ўсімі падзеямі, разумеючы, што каму-каму, а паэту «ўсёбеднасць» шкодзіць. Але ён не прамінае выпадку, каб сказаць слова там, дзе проста маўчаць не можа, ды і не мае на гэта права. Так, напрыклад, нарадзіўся верш «Брат» — здавалася б, такое сціплае, але такое патрэбнае слова пра неаб'яўленую афганскую вайну.

Віктар Шніп пасля заканчэння інстытута працуе ў часопісе «Беларусь», на старонках якога колісь упэўнена дэбютаваў. Праўда, не ў аддзеле літаратуры, а культуры.

Што ж, такая ўжо доля журналіста — ісці туды, дзе патрэбны. Між іншым, пра пазію В. Шніпа-журналіста ярка свядчыць такі факт. Калі ў рэспубліцы вялося ледзь не паляванне на так званых нефармалаў, ён выступіў з грунтоўным і прынцыповым артыкулам, у якім сказаў усю праўду, адначасова выказаў сваю пазію. І пісьменніка, і грамадзяніна.

І ўсё ж Віктар Шніп — сапраўдны паэт. Афіцыйным прызнаннем падобнай думкі стала прысуджэнне яму літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Маякоўскага. Хаця цяпер мы чамусьці пра розныя прэміі саромемяся гаварыць, адносячы іх прысуджэнне ледзь не да перажыткаў мінулага. А шкада, бо прэмія В. Шніпам атрыманая заслужана.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

НЕКАЛЬКІ дзесяцігоддзяў назад, у перыяд, які вельмі нагадвае сённяшні, адным чалавекам было сказана: «Мастацтва ўжо няма. Ёсць толькі мастакі».

Сёння, думаецца, усё наадварот. Вядомыя мастакі ў ценю. Затое культурны рынак завалены сотнямі кніг, кінафільмаў, жывапісных палотнаў невядомых аўтараў. Дрэнных і добрых, прафесіянальных і аматарскіх, дылетанцкіх і таленавітых.

Калі меркаваць па выступленнях дзеячаў мастацтва, масцітых акадэмікаў, кіраўнікоў творчых саюзаў, то савецкая культура — у глыбокім крызісе. Больш таго, яна на самай мяжы катастрофы і вось-вось загіне.

Але меркаваць аб сённяшнім дні мастацтва на падставе выказванняў дзеячаў мастацтва, акадэмікаў і кіраўнікоў не варта. Яны за надта ўсхваляваны тым, што адбываецца ў краіне, і ўласным станам, каб стаць аб'ектаўнымі.

Больш за ўсё папрокаў з боку акадэмікаў і кіраўнікоў, іх менш

турнай працай. Раней у гэтым не было неабходнасці. Члены саюза раз'язджалі па краіне з платнымі прапагандысцкімі выступленнямі, атрымлівалі датацыі і іншую падтрымку з боку сваёй арганізацыі. Сёння відавочна, што ўтрыманства ў мастацкай культуры прыходзіць канец. Нецікавыя кнігі, сумныя фільмы ніхто хутка праштурхоўваць не будзе. Ва ўсім свеце, нават у багатых ЗША, усяго толькі некалькі дзесяткаў літаратараў здольны існаваць за кошт літаратурнага заробку. У СССР абсалютная большасць з 10 тысяч членаў жыць за кошт грамадства, у прынцыпе навязваючы яму сваю непатрэбную прадукцыю. Аднак сёння ва ўтрыманцаў вельмі змрочныя перспектывы. Рынку яшчэ няма, але ён будзе. Чытач атрымаў права выбару. Напэўна, даўдзедца мяняць прафесію, пераходзіць у аматары. Літаратура ад гэтага толькі выйграе.

Дзіўныя справы адбываюцца ў свеце кінематографа. Таленавітыя рэжысёры сутыкнуліся з сітуацыяй,

СЕННЯШНІ ДЗЕНЬ САВЕЦКАЙ КУЛЬТУРЫ

ЦЯЖКІ ВЫХАД СА СПЯЧКІ

вядомых прыхільнікаў прыпадае на долю публікі. Яшчэ нядаўна бяспраўныя савецкія гледачы і чытачы абвешчаліся імі «самымі разумнымі і строгімі ў свеце». Сёння глядач і чытач абываюцца ў некампетэнтнасці, у неразуменні, у амаральнасці і іншых грахах.

А разгадка простая. Атрымаўшы права выбару, публіка стала глядзець тое, што ёй па-сапраўднаму падабаецца, і не стала глядзець і чытаць тое, што ёй не імпануе.

Іншае, які цікавіцца праблемамі савецкай літаратуры, наўрад ці вынесе што-небудзь з чытання літаратурных газет і часопісаў. Узаемныя папрокі «левых» і «правых», лаянка, выразы, якія пасаромеўся б ужываць дарэвалюцыйныя рамязнікі. І амаль у кожным артыкуле, у кожным звароце члены Саюза пісьменнікаў гавораць аб падзенні маралі, смуткуюць аб страце духоўнасці ў грамадстве...

На вачах усяго народа літаратура займаюцца судзіўнасцю. Судзіцца нават сам Саюз пісьменнікаў СССР з рэдакцыямі літаратурных часопісаў. На словах — гэта барацьба за справядлівасць, за ідэалы той жа маралі. На справе — бойка за ўладу, за матэрыяльны дабрабыт, за захаванне льгот.

Якія гэта мае адносіны да літаратуры? Ніякіх. Літаратура існуе і развіваецца незалежна ад чыноўніцкіх звадак і асабістых пісьменніцкіх амбіцый. Добрыя аўтары працягваюць ствараць добрыя кнігі. Пасрэдняя літаратары штурхаюць сваю шэрую прадукцыю, толькі сёння праштурхоўваць яе стала больш цяжка, чым учора, а заўтра, відаць, стане яшчэ больш складана, чым сёння. І пасрэдняя аўтары, утрыманцы ад літаратуры, кан'юктуршчыкі і халтуршчыкі, гаваруны і гультаі крычаць аб зацілі рынку, «камерцыялізацыі мастацтва», хаця першага няма яшчэ і ў паміне, а камерцыя толькі ўступае ва ўзаемавыгадныя кантакты з культурай.

Па шматгадовай традыцыі 10 тысяч членаў СП СССР лічаць сябе людзьмі асобага гатунку. Пры гэтым большасць з іх непасрэдна асясамліваюць сваю персону з Высокім Мастацтвам. Зусім шчыра і сур'ёзна яны думаюць, што іх праца «каштуе значна даражэй, чым гайкі, вытанчаныя па шаблону, ці ГЭС, якія апаганьваюць душы». Між тым вельмі і вельмі многія члены пісьменніцкай арганізацыі на працягу дзесяцігоддзяў стваралі опусы, склееныя па існуючых стандартах, ды і душы чытачоў яны, мяркуючы па ўсім, спяганілі не менш, чым ГЭС.

Сярод іх амаль няма па-сапраўднаму прафесійных літаратараў, гэта значыць тых, хто здольны забяспечыць сваё жыццё літарата-

што ў многім нагадвае праблемы бяздарных пісьменнікаў. Іх тонкія, разумныя, вытанчаныя па стылю стужкі гледачамі не прымаюцца, глядач на фільмы гэтыя не ідзе. Нават на тыя, што ўдасноены першых прэмій на самых прэстыжных міжнародных фестывалях.

Разгадка і тут простая. Кінематографісты забыліся пра гледача. Яны ствараюць карціны для крытыкаў, журы, калег, сяброў, дэманструючы прафесійныя тонкасці. А пра тое, ці адпавядаюць іх фільмы праблемам дня, настроям публікі, сённяшняй яе псіхалогіі, — аб усім гэтым не думаецца. Між тым нават дасягаючы галавой неба, нагамі ўсё-такі варта заставацца на зямлі...

У творчых саюзах — разброд, жорсткія спрэчкі або глыбокая апатыя. На рынку мастацтва — небывалая за мінулыя 70 гадоў карціна дэградацыі. Кнігі старых аўтараў, аб якіх раней толькі марылі. Кнігі новых, малавядомых, галоўная мэта якіх — зацікавіць чытача. А гэта — радасная прыкмета.

Глядач і чытач, ва ўсякім разе, значная іх частка, паказваюць несапсаваны, нармальны густ. Яны ўсё радзей купляюць бяздарныя карціны і ўсё часцей спыняюць свой позірк перад сапраўдным палатном. Дарэмныя намаганні тэатраў і кіно залучыць іх, дэманструючы голю натуру ці сцэнкі на сцэнах. Глядач аказаўся больш маральным і патрабавальным, чым яго ганьбавальнікі-мастакі.

Так што ніякага крызісу няма. Адбываецца цяжкі выхад са шматгадовай спячкі. Перамагае логіка, мэтазгоднасць. Становіцца ясным, што творы, якія карыстаюцца масавым попытам, могуць быць і носьбітамі інтэлектуальнай думкі. Становіцца відавочным і іншае. Зусім не ўсе кнігі, фільмы, карціны, ад якіх адварочваецца публіка, геніяльныя. Большай часткай яны сапраўды дрэнныя, сумныя і прэтанцыёзныя.

І яшчэ. Менавіта ў такія трывожныя, бурныя часы якраз і з'яўляюцца высокія ўзлёты культурнага прафесіяналізму, нараджаюцца незвычайныя таленты і новыя славуны імёны.

Культура звязана з грамадствам. Яна адлюстроўвае працэсы, што ў ім адбываюцца. І спрачацца аб прыярытэтах тут гэтак жа неметагодна, як і аб тым, што было раней — курыца ці яйка.

Сённяшні перыяд — пераходны. Жыццё адкіне ўсе крайнасці, наноснае і лішняе, пакінуўшы лепшае. Гісторыя — старая і новая — лепшы доказ таму.

Вядома, не варта змяншаць колькасць праблем. Але, відаць, і перабольшваць іх не варта.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

РОЗДУМ ЛЯ ПЛАСЦІНКІ

ЦІ НЕ ЧАС ВЯРНУЦЦА ДА СВЯТЫХ?

Да 1000-годдзя хрысціянства на Русі выдавецкім аддзелам Маскоўскай Патрыярхіі быў падрыхтаваны альбом «Пахвала беларускім святым». У яго ўвайшлі: слова Мітрапаліта Мінскага і Гродзенскага Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта, песнапенні беларускім святым, творы беларускіх царкоўных кампазітараў, а таксама фрагменты «Усяночнага няспання» і «Боскай літургіі». Выданне гэтага альбома — з'ява выключная і унікальная за ўвесь паслякастрычніцкі перыяд. Галоўнай мэтай яго з'явілася ўшанаванне беларускіх святых, якіх на сённяшні дзень — чатырнаццаць. Сярод іх Кірыла Тураўскі, Ефрасіння Полацкая, Соф'я Слуцкая, Афанасій Філіповіч, Сімяон Полацкі і іншыя. Беларускія святыя — гэта нашыя асветнікі, людзі прагрэсіўныя у свой час поглядаў, барацьбіты за праваслаўе, пакутнікі, якія сваім сумленнем і бескарэслівым жыццём былі маральна-этычным прыкладам для сваіх сучаснікаў і нашчадкаў.

Другая, вельмі важная і балючая на сённяшні дзень праблема — бездухоўнасць грамадства, асабліва моладзі, якая страціла амаль усе духоўныя каштоўнасці і ідэалы. У гэтым сэнсе можна ўпэўнена сцвердзіць, што змест пласцінак пойдзе на карысць духоўнаму ўзбагачэнню грамадства, таму што нясе яму свае маральна-этычныя і пазнавальныя каштоўнасці.

Непасрэднае знаёмства з творами, прысвечанымі беларускім святым, і царкоўнай музыкай беларускіх духоўных кампазітараў прыводзіць нас да цэлага шэрагу праблем, яшчэ не вырашаных беларускай духоўнай і свецкай музыкай. Пачну з таго, што самі гэтыя творы ў музычных адносінах, як кажуць, пакідаюць жадаць лепшага, асабліва творы аўтарскія. Стыль іх поэзіі, з моцным уплывам рускага сентыментальнага раманса, свецкай харавой і опернай класікі, дзе пераважаюць лірычныя, сентыментальныя музычныя інтанацыі, своеасаблівым штампам рэбіца ладавая пераменнасць, фанізм гармоніі. Усё гэта сведчыць пра любаванне знешнімі праявамі і прыгажосцямі музыкі, за якую часта не чуваць твораў, чаму яшчэ «спрыяе» і не лепшае выкананне з адсутнасцю добрай дыкцыі. Не заўсёды выстройваецца і цэласная кампазіцыйная драматургія твора. Даволі фрагментарнае, напрыклад, песнапенне «Боже, во имя Твое спаси мя» (кампазітар Н. Бутыма), што, дарэчы, яшчэ падкрэслена выкананнем.

У свой час П. Чайкоўскі першы аб'явіў рашучую барацьбу рускаму аматарскаму сентыментальнаму рамансу, які панавав у рускіх царкоўных спевах на працягу амаль усяго XIX стагоддзя. Як пісаў сам П. Чайкоўскі, гэтыя кампазітары «былі сущіе невежды и своими произведениемі причинили столько зла России, что и ста лет мало, чтобы уничтожить его». І далей: «Нужен мессия, который одним ударом уничтожил бы все старое и пошел бы по новому пути; а новый путь заключается в возвращении к седой старине и в сообщении древних напевов в соответствующей гармонизации. Как должно гармонизовать древние напевы, надлежащим образом не решил еще никто, но есть люди, как, например Разумовский, Римский-Корсаков, Азеев, которые знают и понимают, что нужно русской церковной музыке, но всё это глас вопиющего в пустыне». Як бачым, гэты «глас» застаецца актуальным і па сённяшні час.

Спыніся на песняпеннях беларускім святым. Пад нумарам 2 ідзе Трапар Сабору Беларускіх святых у гарманізацыі Л. Ракіцкага. У аснову твора ўзяты знаменныя распевы шостага гласу. Нумар 4 — Стыхіра Сабору Беларускіх святых на «Госпадзі, взвах» восьмага гласу (гарманізацыя В. Скорбагатава). У аснову Трапара прападобнай Ефрасінні Полацкай пакладзены грэчаскі распев чацвёртага гласу (гарманізацыя Л. Ракіцкага), нумар 6 — Трапар свяціцелю Кірылу Тураўскаму, заснаваны на вальскім распеве чацвёртага гласу (гарманізацыя В. Скорбагатава). Узнікае пытанне: якое дачыненне маюць усе

гэтыя распевы да беларускай царкоўнай музыкі і беларускіх святых? Мы не закрэсліваем іх духоўных каштоўнасцей і прыгажосці. Вядома, што гэтыя распевы ўваходзілі і ў беларускія музычныя рукапісы (ірмалі). Але ж на тэрыторыі Беларусі ўжо ў XII стагоддзі былі свае арыгінальныя школы царкоўных спеваў — Полацкая і Віцебская (992 г.), Тураўская (1005 г.), Смаленская (1101 г.). У часы Вялікага княства Літоўскага беларускія знаменныя распевы і беларускія маноды дасягнулі свайго найвышэйшага росквіту. Ужо ў канцы XVI стагоддзя аформіліся самастойныя беларускія знаменныя распевы: 1) беларускі знаменны, ці стаўпавы; 2) кіеўска-літоўскі; 3) супрасьскі; 4) розныя лакальныя распевы, сярод якіх вядомыя нявіжскі, слудскі, мірска-куцеінскі, магілёўскі, жыровіцкі і так званыя «літоўскія» — вяцкі, старасіманаўскі, іверскі і г.д., не гаворачы пра ўрачыстыя грэчаскі, балгарскі і сербскі распевы. Дык навошта ж нам грэбаваць сваімі багатымі беларускімі распевамі, калі гаворка ідзе пра беларускіх святых? Тым больш, што святой Ефрасінні Полацкай прысвечаны цэлыя цыклы песнапенняў невядомых сярэдневяковых аўтараў (яны знаходзяцца ў Публічнай бібліятэцы імя Салтыкова-Шчадрына ў Ленінградзе). Фрагменты іх вядомы з ташчыфровак Н. Сярогінай.

Якім водарам сярэдневяковай, чысцінай і цнатлівасцю вызначаюцца гэтыя спевы!

Трэба таксама дадаць, што стыль беларускіх манодый, як і старажытна-рускіх царкоўных спеваў, — гімнічны. На жаль, у спевах, прысвечаных беларускім святым, пераважае стыль рэчытатывы. Прыкладам гэтаму можа служыць «Кандака Сабору Беларускіх святых» Л. Ракіцкага.

Што ж да гарманізацыі распеваў, пра якую так падрабязна пісаў П. Чайкоўскі, дык і яна патрабуе новага да сябе падыходу. Бо ўся гэтая гарманізацыя — заходнееўрапейскага стылю і грунтуецца на класічнай функцыянальнай гармоніі. Нагадаю, што стыль першых гарманізацый беларускіх манодый быў народны.

Усе гэтыя хібы ідуць ад няведання сваёй спадчыны, багатай вакальнай і харавой музычнай культуры.

Паўстае пытанне і пра падрыхтоўку высокапрафесійных рэгентары. Беларускай Епархіі таксама трэба паклапаціцца пра хоры і харавое выкананства. Выкананне твораў не вызначаецца высокім узроўнем. Галасы хору расхістаныя, «стомленыя», манера выканання — акадэмічная.

Усе гэтыя праблемы неабходна вырашыць у бліжэйшы час. Трэба адрадыць беларускіх царкоўных спеваў і харавое выкананства, якія ў XV — XVII стагоддзях характарызаваліся высокім прафесійным майстэрствам. Нагадаю толькі, што ўжо ў XIV і XV стагоддзях у цэрквах Кракава і Вільні спявалі на два і тры галасы, а з пачатку XVI стагоддзя ў царкоўную практыку ўвайшла чатырохгалосная гарманізацыя спеваў. Ужо з другой паловы XVI — пачатку XVII стагоддзя літургічныя спевы выконваліся на чатыры, пяць, шэсць, восем і нават дванаццаць галасоў. У брацкіх школах былі абавязковымі харавыя спевы, вывучэнне кампазіцыі і гармоніі, інтэнсіўна рыхтаваліся высокапрафесійныя рэгентары, дзякі, а таксама спевачкі. На жаль, у нашых сучасных музычных установах (у тым ліку ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі) цяпер не чытаецца курс «Царкоўныя спевы», а выдатныя музычныя духоўныя творы да гэтага часу не ўваходзяць у падручнікі музычнай літаратуры і гісторыі музыкі, навучальныя планы, а таму і не вывучаюцца.

Міністэрству культуры БССР трэба таксама задумацца над пытаннем, чаму ў рэспубліцы няма высокапрафесійнага харавога мастацтва. Хораў шмат, але, на жаль, яны часцей за ўсё працуюць на ўзроўні мастацкай самадзейнасці.

Вось такія невясёлыя думкі ўзніклі ў мяне ў час знаёмства з гэтымі унікальнымі запісамі...

Ларыса КАСЦЮКАВЕЦ,
«Мастацтва Беларусі».

3 БЕЛАРУСКІХ ВЫДАВЕЦТВАЎ

Перагортваеш апошнюю старонку альбома-каталога «Іван Хруцкі» і зведзеш радасць і шкадаванне: як добра, што такое выданне з'явілася, і, на жаль, падобных яму пакуль што надзвычай мала.

Творы беларускага мастака Івана Хруцкага захоўваюцца ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР (нямногім болей за 20), у Трацякоўскай галерэі ў Маскве, у Рускім музеі ў Ленінградзе, у Вільні, у Варшаве, у Кракаве.

У альбоме, выпушчаным сёлета выдавецтвам «Беларусь», 98 твораў мастака, выяўленых у час работы над складаннем гэтага выдання, удакладненыя звесткі пра самога Івана Хруцкага.

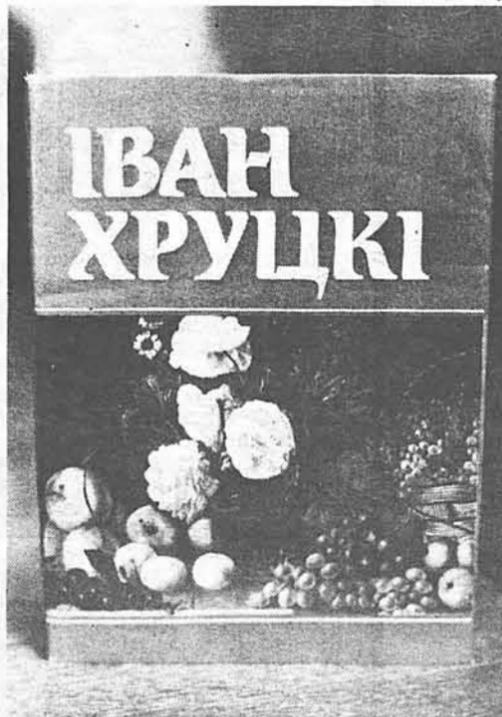
Нарадзіўся ён у мястэчку Ула Лепельскага павета Віцебскай губерні, першапачатковую мастацкую адукацыю атрымаў у Полацкім ліцэуме на факультэце «свободных художеств», у Пецярбургу быў вольным слухачом Акадэміі мастацтваў, браў прыватныя ўрокі ў вядомых мастакоў. Па заканчэнні акадэміі Іван Хруцкі атрымаў ад цара гадзіннік з залатым ланцужком «в поощрение к дальнейшим трудам» за карціны, «изображающие детей, торгующих фруктами». Праз год дзве работы мастака былі адзначаны малым залатым медалём.

Дзеля атрымання ганаровага звання акадэміка Хруцкі на акадэмічнай выстаўцы паказвае два партрэты, шэсць пейзажаў, пяць нацюрмортаў. 19 верасня 1830 года савет Акадэміі мастацтваў удастоіў яго звання акадэміка.

Самае значнае месца ў творчасці Хруцкага другой паловы 1830-х гадоў займаў нацюрморт. Сёння вядома каля 40 нацюрмортаў, выкананых ім у 1830—1850-я гады. Нацюрмортаў пазнейшых часоў вельмі мала, але яны даюць падставы сцвярджаць, што майстэрства мастака не згасла. Яго ўспрыняцце нежывой прыроды, прадметаў матэрыяльнага свету стала больш глыбокім і тонкім.

Іван Хруцкі пісаў і партрэты. Да лепшых у яго творчасці можна аднесці партрэты кнігавыдаўца І. Глазунова і невядомай. У апошнія гады жыцця былі напісаны «Портрет А. Міцкевіча», «Портрет дзяцей» і «Аўтапартрэт».

Аўтары-складальнікі альбома-каталога мастацтвазнаўцы І. Паньшына і А. Рэсіна паставіліся да сваёй работы і самой асобы мастака з любоўю і адказнасцю, з жаданнем перадаць свае веды і захапленне творчасцю І. Хруцкага ўсім, хто будзе цікавіцца выданнем. Удакладненні некаторых раней невядомых момантаў творчай бія-

графіі майстра дапамаглі ліквідаваць недакладнасці, звязаныя з вядомымі творами Хруцкага. «Супастаўляючы падпісныя і датаваныя творы з творами, якія не маюць аўтарскіх подпісаў, параўноўваючы характар палотнаў, манеру пісьма, скарыстанне мастаком пэўных прыёмаў жывапісу,— гавораць складальнікі,— мы пастараліся ўдакладніць час стварэння асобных твораў. Складзены ў выніку гэтай работы візуальны рад дазволіў прадставіць і ўспрыняць творчасць Хруцкага ў развіцці, больш акрэслена сталі відаць яго пошукі ў розныя гады ў галіне кампазіцыі, святла і колеру, пераважанне жанраў». Альбом складаецца з уступнага артыкула, надрукаванага на беларускай, рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай мовах, з чорна-белых і каляровых рэпрадукцый, каталога твораў з указаннем прыкладнага часу напісання карціны і месца, дзе яна захоўваецца.
Д. БАБАК.

ЗАПРАШАЕ КІРМАШ

Жывое парася з ружовым личом і нават рабое цяля можна было выйграць па латарэі на вясёлым сельскім кірмашы, што прайшоў у калгасе «XXI з'езд КПСС» Вілейскага раёна. Вясёлыя скамарохі і зазывалы запрашалі прыняць удзел у традыцыйным народным гуляні, дзе нікому не даводзіцца сумаваць. Артысты самадзейнага лялечнага тэатра давалі імпрэзаванае прадстаўленне, сельскія музыкі пацяшалі ўсіх вясёлымі мелодыямі, а ў гандлёвых радах можна было набыць вырабы мясцовых умельцаў.

НА ЗДЫМКАХ: сельскія музыкі весялілі ўсіх; шчаслівы выйгрыш Пятра ПЯТРОўСКАГА.

Фота А. ТАЛОЧКІ.

ПРЫГОЖА!

У Італіі і ЗША, Францыі і Фінляндыі захапляліся работамі гэтага майстра. Яго керамічныя серыі і кампазіцыі ўпрыгожваюць інтэр'еры культурных цэнтраў і грамадскіх будынкаў многіх гарадоў. Сёння выстаўку работ Юрыя Гарбачова можна ўбачыць у Мінскім ДOME прыроды.

Выстаўка мастацкай керамікі Гарбачова — не толькі прызнанне ў любові да горада, дзе ўжо многа гадоў жыве мастак. У сваёй творчасці Гарбачоў перш за ўсё філосаф. Зрэшты, па адукацыі таксама: скончыў філосафскі факультэт Ленінградскага ўніверсітэта. Вось таму галоўнае ў яго работах — філосафія добра. Людзі, звяры, расліны ў мастака заўсёды ў згодзе і гармоніі.

СПЕЦЫЯЛІЗАВАНАЕ ГАНДЛЕВАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА ПА ПРОДАЖУ ПРАДУКЦЫІ КВЕТАВОДСТВА ЗАПРАШАЕ ВЫКАРЫСТАЦЬ ПАСЛУГІ АСАЦЫЯЦЫІ

«ІНТЭРФЛОРА»

Вы можаце заказаць з любой часткі свету за свабодна канверсуюмую валюту для ўручэння на тэрыторыі Беларускай ССР вясельны, юбілейны ці ўрачысты букет або сувенірную кампазіцыю, падарункавую аранжыроўку ці жалобную галінку.

Прыемнай нечаканасцю для вашага адрасата будзе своєчасова ўручаная дэкаратыўная кампазіцыя з кветак — яна ўнясе арыгінальнасць і індывідуальнасць, упрыгожыць любую ўрачыстасць і інтэр'ер.

СПЕЦГАНДАЛЬПРАДПРЫЕМСТВА ГАРАНТУЕ СВОЕЧАСОВАЕ І ЯКАСНАЕ ВЫКАНАННЕ ЗАКАЗАЎ.

ЗА ПАСЛУГАМІ ПРОСІМ ЗВЯРТАЦЦА НА АДРАС:

БССР, 220051, г. Мінск, вул. Папаніна, д. 7, тэл. 173207, Эрыка.

СПЕЦГАНДАЛЬПРАДПРЫЕМСТВА ПА ПРОДАЖУ ПРАДУКЦЫІ КВЕТАВОДСТВА.

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

КАРНАУХ Малання Іванаўна (у дзявоцтве ДАВЫДОВІЧ Аме́лія), якая нарадзілася 8 сакавіка 1908 года ў Нью-Йорку, шукае бацьку. Яе бацька ДАВЫДОВІЧ Іван застаўся ў Злучаных Штатах, а Малання Іванаўна разам з маці прыблізна ў 1915—1916 гадах вярнулася ў Расію. Больш пра свайго бацьку нічога не ведае. Акрамя яго ў ЗША засталіся іншыя сваякі: цёткі (з боку бацькі)—Станіслава і Алена ДАВЫДОВІЧ; дзядзька — Ваця ДАВЫДОВІЧ. Цётка (з боку маці) — КАРНАУХ Вольга Іванаўна.

Усіх, хто што-небудзь ведае пра ДАВЫДОВІЧА Івана і яго блізкіх, просім пісаць у рэдакцыю ці на адрас:

БССР, 220056, г. Мінск, вул. Паштова, д. 2, кв. 27. КАРНАУХ М. І.

ПЫЛІЛА Аляксей Іосіфавіч шукае стрыечных братоў і сясцёр, дзяцей яго дзядзькаў ПЫЛІЛЫ Канстанціна Мікалаевіча, ПЫЛІЛЫ Ігнація Мікалаевіча і ПЫЛІЛЫ Стэфана Мікалаевіча. Дзядзькі нарадзіліся ў вёсцы Вялешына Мінскай губерні, выехалі ў ЗША пасля 1905 года. Жылі там, па недакладных звестках, у горадзе Су-Сіці і Чыкага.

Просім усіх, хто можа дапамагчы ў пошуках, пісаць у рэдакцыю або на адрас:

БССР, 223036, Мінская вобласць, г. Заслаўе, вул. Рабочая, 28. ПЫЛІЛУ Аляксею Іосіфавічу.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.